

- ΠΡΑΝΤΣ-ΠΑΝΔΕΥΡΗ, Α.
1992. Μινωικά μινωικά επιφανειακά τάφους της Σαλαμίνας Μελιδέ. *Συμβολή στη μελέτη της προϊστορικής οικιστικής Θεσσαλονίκης*.
- ΠΑΤΑΝΟΣ, Ν.
1953. «Η αρχαιολογική έρευνα εν Κρήτη κατά το έτος 1953». *Κρητικά Χρονικά*, 491-492.
1955. «Η αρχαιολογική έρευνα εν Κρήτη κατά το έτος 1955». *Κρητικά Χρονικά*, 568.
- ΡΟΥΜΑΝΙ, J.-C.
1986. «Le Sanctuaire du Minoan temple II à Mallia». *BCH* 90,1, 515-551.
1993. «Notes de céramique minoïte à propos de «la céramique de Chrysolakion». *BCH* 117, 603-607.
- ΡΩΝΕΚΙΟΡΓΙ, J. D. S. ET AL.
1936. «Excavation in the Plain of Lassithi, I». *BSA* 36, 5-131.
- ΡΟΥΝΓΕΡ ΦΟΙΤΗ, Κ.
1982. *Minoan Ceramic Relief*. Göteborg.
- ΣΑΓΕΡ, R.
1912. *Excavation in the Island of Mochlos, Boston*.
- ΣΤΟΥΡ, J. - M. STOUR (ed.)
1996. *Knosso II: The Knossos Region and Houses of the Minoan Town. The Minoan Hilltop and Hillside Houses*. Princeton.
- ΣΧΩΒΑ, Κ. et al.
1996. «Stone Vessels», στο STOUR - STOUR 1996, 271-280.

SOKES, J.

1992. *The Prepalatial Cemeteries at Mochlos and Gourni and the House Tombs of Bronze Age Crete, Princeton*.
- ΣΑΜΟΥΕΛΑΚΗ, ΣΥ.
1923a. «Μέρη προϊστορικών τάφου Πύργου». *ΑΔ* 4 (1918), 136-170.
1923b. «Προϊστορικοί τάφοι Μεσοπόης, Μαραθόπολεως, ΑΔ 4 (1918) Παράρτημα, 15-22.
- ΤΕΛΕΡΟΚΑΝΟΣ, Μ.
1992. «Κρητικά. Από την ηλικία Νουθεδική έως την Πρώιμη Εποχή του Χαλκού (3650-650 π.Χ.)» και λ. 1-71, στο ΜΑΥΣΙΔΗΣ 1992, 50-96.
- ΧΑΝΤΟΥΛΔΗΣ, ΣΤ.
1924. *The Vaulted Tombs of Mesara*. London.
- WALBERG, G.
1976. *Kamnos: a Study of the Character of Palatial Middle Minoan Pottery* (Boreas 8), Uppsala.
1987. «Early Cretan Tombs: the Pottery», στο LAFFENBER 1987, 54-60.
- WELLS, P.
1965. «The First Minoan Stone Vases and Early Minoan Chronology». *Kρητικά Χρονικά* 19, 7-43.
1969. *Minoan Stone Vases*. Cambridge.
- WEDD, M.
2000. *Towards a Hellenistics of Aegean Bronze Age Ship Imagery*. Manchester.

SUMMARY

MIDDLE MINOAN APOTHETAI IN THE CEMETERY AT PLATANOS

Ε. ΓΕΡΟΝΤΑΚΟΥ

In 1953, in the course of erecting a fence around the site of the Minoan cemetery at Platanos, a cache of stone vases was found. These are similar to those found in the excavation of the site by Xanthoudidis. In 1955, Nicholas Platon, then Ephor of the Herakleion Museum, decided to conduct a small-scale excavation at the find-spot, which brought to light an apothetai (repository) of clay and stone vases.

In 1973, in the same area, a few stone vases and a leaf-shaped bronze tool were found by chance, along with pottery of the Early Prepalatial period. The finds were collected up by Stylianos Alexiou, after a small excavation.

Both Platon and Alexiou linked the existence of these apothetai with the tholos tombs, since the additional buildings to the tombs, in the form of small square rooms, were used as ancillary constructions in the function of the tholoi and served the needs arising from their use over centuries.

This study aims on the one hand to present the finds on the basis of typological and comparative analysis, and on the other to clarify, as far as is possible, the use of these apothetai in relation to the adjacent tholos tombs.

The absence of funerary deposits from both places, the proximity of their location and the uniformity of the material, which is dated to MM I/II, a period when the two tholos tombs with their outbuildings were in use, leads us to the hypothesis that the long south wall linking the pavement with Tholos B also constituted the dividing line for the buildings that apparently existed in the area.

The appearance of these independent apothetai in the MM I period may well be related to a minor, but certainly significant, change in burial habits. The fact that we have built apothetai with vases that were used for some kind of offering possibly indicates the inclusion of a series of funerary rituals, virtually ceremonial, in a system of mortuary cult of chthonic deities.

ΤΟ ΑΝΑΓΛΥΦΟ ΡΥΤΟ ΤΗΣ ΖΑΚΡΟΥ,
ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΕΝΑ ΝΕΟ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΡΩΣΜΑ

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΛΑΤΩΝ

Η ερμηνεία των έργων τέχνης αποτελεί ποτέ πάντα — και αποτελεί μέχρι σήμερα — πρόκληση, τόσο απλή όσο η απάντησή της βραβεία γλώσσας και δημιουργία του έργου εξαρτάται από τα εφόδια που έχει στο διάθεσή του ο καλλιτέχνης που επιχειρεί την όμοια ερμηνευτική του προσέγγιση. Το πλέον απαραίτητο εφόδιο είναι ουσιαστικά ένα ευρύ πεδίο γνώσεων, που θα πρέπει να στρέφονται, κυρίως, προς δύο κατευθύνσεις: προς αυτά μιας τέχνης σύγχρονης ή προαρχαιότερης του υπό εξέταση έργου, από την οποία ενδεχομένως έχει δεχθεί ο δημιουργός του επιθέτου, και προς εκείνη της ίδιας της ζωής του καλλιτέχνη, που είναι βέβαιο πως θα τον επηρέασε, έμμεσα ή άμεσα, κατά το χρονικό διάστημα που η προκειμένη του έκφραση μεταμορφώθηκε σε δημιουργία.

Προκειμένου περί ενός «προϊστορικού» έργου τέχνης, ο αποδέκτης των υποκειμένων μηνυμάτων βρισκόταν, ακριβώς, σε μια ακόμα πιο μετακινητική θέση. Δεν γνωρίζει απολύτως τίποτα για τον δημιουργό του, ενώ σπάνια είναι οι θέσι να αναγνωρίσει ένα τουλάχιστον ακόμα έργο προερχόμενο από το ίδιο «χέρι». Έτσι, υποχρεώνεται να δεχθεί εκ προοιμίου ότι ο καλλιτέχνης ερμήνευσε κάτω από την ισχυρή επίδραση του ιδεολογικού κόσμου που τον περιβάλλει και, ακόμα, ότι ήταν υποχρεωμένος να κεντηθεί μέσα σε ένα πλαίσιο αυστηρά προσδιορισμένου εκπαιδευτικού επιπέδου.

Από τις δύο προτιμώμενες πιο πάνω πηγές δημιουργικής έμπνευσης, ο ιδεολογικός κόσμος που πιθανώς επηρέασε έναν μινωικό καλλιτέχνη είναι αναρχαίως δυσκολότερο να καθιερωθεί. Η ευρεία χρήση της μινωικής εικονογραφίας ως μέσο για την αποκάλυψη της σύγχρονης της κοσμοθεωρίας σχετικά οδήγησε οριστικά ορισμένους ερευνητές να επιχειρηματολογήσει, για την οποία δεν υπάρχει ένα σαφές σημείο αναφοράς. Το θρησιολογικό περιεχόμενο της πλακωντικής των παραστάσεων είναι λίγο — πολύ φρο-

νιρό, τόσο από το είδος των θεμάτων που απεικονίζουν την κάθε σύνθεση, όσο και από την επιλογή του είδους των αντικειμένων, πάνω στα οποία οι παραστάσεις αυτές αποδίδονται. Σε υποθέσεις, όμως, στηρίζονται οι προσεχέστες των επιστημόνων να προσεγγίσουν κατά το δυνατόν τον χαρακτήρα της μινωικής θρησκείας και, ακόμα περισσότερο, να περιγράψουν το εξωτερικό της περιήλαση, διότι το «πλευρολογικό» της. Τα σχετικά μέρη να τα λεπτομέρεια αρχιτεκτονικά κατάματα, συχνά σπρημένα από τον αρχαίο τους θρησιολογικό — τελετουργικό εξοπλισμό, δεν φροντίζον να επαρκούν για να περικρατούν την τέλεση συγκεκριμένων τελετουργιών, ενώ σπάνια στήθηκε δυνατό να συσχετισθούν με στοιχεία που παρουσιάζονται στη σύγχρονη τους εικονογραφία. Αυτό το γεγονός, σε συνδυασμό με την αδυναμία των μελετητών να προσδιορίσουν με ποσοτική ακρίβεια τον χαρακτήρα των εικονοματικών στις μινωικές παραστάσεις μαρμαρίνου, έχει οδηγήσει πολλούς από να δεχθούν ότι η μινωική τέχνη υπήρξε στο σύνολό της αραρχαϊκή, ή ακόμα και σαρκαριστική, και ότι χρησιμοποιούσε έναν συμβολικό, καταπολιτικό μόνο στους μαρμαρίνους δίσκους της!

Η δεύτερη πηγή από την οποία θα μπορούσε ο μινωικός καλλιτέχνης να αντλήσει τα εκπαιδευτικά του μέσα ήταν φανερό ένα πλαίσιο προσδιορισμένων, αυστηρά επιλεγμένων, θεμάτων. Τα τελευταία στοιχεία επαναστασιακά, οι ποικιλίες συνδυασμών και οι διάφορες μαρμαρινολογικές παραλλαγές, απεικονίζουν όμως συνθέσεις που συχνά έχουν ανάλογη περιεχόμενα. Δεν είναι δύσκολο να αναγνωριστεί κανείς ποιοι καθιέρωσαν τις συγκεκριμένες επιλέξιμες και ποιοι στήσαν. Το περισσότερο ευρήματα που φέρουν πλούσιες εικονογραφικές συστάσεις προέρχονται από ανακτορικά περιβάλλοντα ή ταρμακά σπάνια το οποία πιθανότατα συνδέονται, έμμεσα ή άμεσα, με αυτά. Το είδος και το υλικό των αντικειμένων, πάνω στα οποία οι παραστάσεις αυτές αποδίδονται, το

1. Βλ. για παράδειγμα, Σουβινίου - Ίνσνουν 1989, 249.

επιβεβαιώνουν το χαρακτήρα που κοροϊεύουν τους τόνους ανακτόρων και ανακτορικού χαρακτήρα κτηρίων, οργασμικά διατεταμένα από πολύτιμα υλικά –αμαρνήβια δισκοειδείς σφαιρά σκαμμένων προσώπων– ή οργασμικά προεγερμένα από ανάλογα αντικείμενα, λίθινα ανάγλυφα σφαιρία, συνθέτες επιχρισμακίνα, οργασμολάβια και περιάσματα –διδασκαλικά της κοινωνικοπολιτισμικής θέσης των κατόρων τους– κορηφάρια και κορηφιστοβλάκας από ελαστανόδωνο και άλλες πολύτιμες, συχνά εισαγμένες, ύλες. Σε άλλες σφαιρές τις περιτάσσει, ανακτορικές διδακτικές παραγραφές.

Οι σφαιρές μιας τέτοιας εικονογραφίας, που απορρίπτει από την κορηφία της μυθικής διδασκαλίας, τουλάχιστον όσον αφορά την εποχή των νέων ανακτόρων, είναι προσωπικές. Χωρίς αμαρνήβια, έχουμε να κάνουμε με θρησκευτικά προσοχήνδρα, που βρίσκονται στα χέρια της πολιτικής ηγεσίας και χρησιμοποιούνται κατά κόρον για την εδραίωση της θέσης της τελευταίας, τόσο στα συνειδητά των κοινών θηπιών, όσο και οι εκείνη των «αλλοθιτών» γειτόνων της. Είναι φυσικό, επομένως, να περιμένουμε ότι μέσα από τη θρησκευτική προσαγωγή προβάλλονται κάποια στοιχεία διδακτικά της συμπεριφοράς των ηγεμόνων στη γένεση, διατήρηση και ανάδειξη αξιών, οι οποίες πιθανότητα παρουσιάζονται ως προσωπικές και θεοσταλές.

Κάτι από αυτό το πρόγραμμα θα πρέπει να εξελίσσονται σχετικά κτηρίσματα που προέρχονται, αναμφισβήτητα, από ανακτορικό περιβάλλον. Ένα από τα πιο αντιπροσωπευτικά –και πιο εντυπωσιακά– δείγματα της κατηγορίας αυτής είναι και το λεγόμενο «Ρυτό του Ιεροῦ² ή «Ρυτό του Ιεροῦ Κορηφάρη³», που βρέθηκε στο ανάκτορο της Ζάκρου (σικ. 1). Πρόκειται για το πολυαναζητούμενο στη βιβλιογραφία ιωσίδης επίσημο ρυτό από χάλκινο, που φέρει σε χαμηλό ανάγλυφο μία από τις πληρώσεις –σε διατήρηση και πλέον εικονογραφικών στοιχείων– παραστά-

2. Αγριόλι, Sanctuary Rhyton.

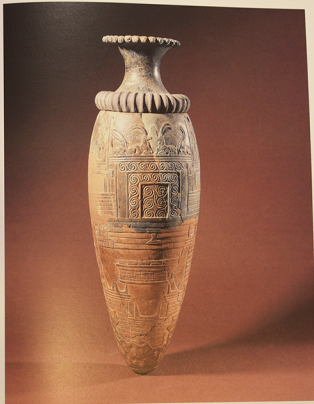
3. Αγριόλι, Peak Sanctuary Rhyton.

4. Για περιγραφή ανακτορικής και αθηναϊκής του ρυτίου στη σχετική βιβλιογραφία, βλ. Kaiser 1976, 22-23; Boodow 1990, σπμ. 1, 2 και 38.

σες της μυθικής τέχνης. Το μονοκόμιο αυτό ανακτορικό περιήγαγε πρόσωπο, διεξοδικά, ο ανακτορικός της Ζάκρου (Πλάτων 1966, 185; Platon 1971, 161-169; Πλάτων 1974, 152-156⁴), δίνοντας έμφραση στην ερμηνεία της παράστασης, την οποία ο ίδιος θεωρεί προσωπική. Για τον Ν. Πλάτωνα, το κεντρικό θέμα της είναι ένα μυθικό «πρό κορηφάρη», που, στην περίπτωση αυτή, μορφολογικά, ταυτίζεται με ένα «τριμερές πρό». Η άποψη του ανακτορικού αναθεωρητή χωρίς σχεδόν καμία επιρροή στη σχετική με το ζήτημα των κρίων βιβλιογραφία⁵ και υποστηρίχθηκε από μια ουδελεγή αρχαιολογική ανάλυση του εικονιζόμενου κτήματος, από τον J. Shaw (1978). Ο τελευταίος επηρέαζε στην τριμερή διατήρηση του οικοδομήματος και αναλύει τη μορφή του σε κορή ή κορησε αρχαιολογικά κατάλοιπα, στην Κρήτη της ίδιας ή και κάπως παλαιότερης. Εμφανίζει όρους έμφραση κάποιες αμαρνήβιες για το αν το εικονιζόμενο στο ρυτό πρό θα μπορούσε να ταυτισθεί με κάποιο πραγματικό πρό κορηφάρη, αφού, σε κάποια περίπτωση, οι ανακτορικές στις θέσεις αυτές δεν έχουν φέρει στο φως αρχαιολογικά λείψανα που θα μπορούσαν να αποδοθούν σε τέτοιο οικοδόμημα (Shaw 1978, 435, σπμ. 12). Ιερά κορηφάρη με τριμερή διδακτική δείγματα όμως, με βάση την εικονογραφία του ρυτίου, ο B. Rutkowski (1986, 81-85).

Σε τελείας διαφορετικά καταβήθοντες κεντήματα για νέα πρόταση ερμηνείας της παράστασης του ρυτίου, από τον E. Boodow (1990). Ο τελευταίος, επιχειρώντας να κοινοποιήσει τη σημασία των σημείων που περιλαμβάνονται στα κύρια θέματα της απεικόνισης, απορρίπτει τόσο την ταύτιση του κεντρικού οικοδομήματος με κάποιο κτηριακό συγκρότημα σε ένα μυθικό πρό κορηφάρη, όσο και την ύπαρξη ενός πραγματικού αρχαιολογικού τύπου που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «τριμερές πρό». Αντιπροτίθει την ερμηνεία του βασικού οικοδομήματος ως τμήματος του ίδιου του μυθικού ανακτόρου της Ζάκρου, στο οποίο τα εικονιζόμενα σφαιρία τελεί-

5. Βλ., μεταξύ άλλων, Higgins 1973, 74; Rutkowski 1973, 293; Pearfield 1983, 274; Gsell 1985, 29, 139-140; Cameron 1987, 325; Hagg 1987, 133; Warren 1988, 7; Barkin 1993, 77; Krausemaier 1995, 51; Prelios - Hitchcock 1999, 140; Μισαυλάκης 1999, 8.

Εικ. 1. Το ανάγλυφο ρυτό της Ζάκρου. Κίτρινο όφιο.

σαν εν αρχαιοτάτη. Ορασθεί όμως ότι ένα τέτοιο κρημικό στένωλο δεν είναι δυνατό να αναγνωριστεί στα σωζόμενα σμήματα αρχαιολογικά κατάλοιπα του τελευταίου ανακτόρου στη θέση (Bloedow 1990, 72).

Εδώστηρες μέλητες έχουν θεθεί ζητήματα που αφορούν επιμέρους ιστοριογραφικά στοιχεία της παράδοσης του ρυτιού της Ζάκρου (Mylonas 1966, 162-163, Αλιόπου 1969, 86, Lomboni - Mably 1990, 329-330). Η θέρια έχει ασφαλισθεί, τέλος, με άλλες όψεις του λήθου ανάγλυφου σφηγίου της Ζάκρου, όπως το ωλόιο και την αρχαία της κατασκευής του (Warten 1969, 162-163, 174-180, Kaiser 1976, 22-23, Rehak - Younger 1994), αλλά και τον σφηγιό κρούου τρύπανου του (Rehak 1995, 442-443, 450-453).

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι μία κατά το δυνατόν ολοκληρωμένη πρόταση ερμηνείας της παράδοσης του ρυτιού της Ζάκρου, αλλά και της σημασίας που θα είχε εν γένει το σφηγίο για τους μυητικούς τρύπαντες του, παρουσιάζεται ως ανάγλυφ επιτακτικό. Κι αυτό, γιατί, μέχρι σήμερα, το μοναδικό αυτό σμήμα έχει χρησιμοποιηθεί ποικιλοτρόπως, για να υποστηρίξει ή να καταργήσει υποθέσεις, που σχετίζονται με τη θεολογική - θρησκευτική, ή και άλλες, ανάγλυφες των μυητικών. Ως αφετηρία για μια τέτοια επανεπίθεση, θα χρησιμοποιηθεί μια νέα, αναλυτική περιγραφή, τόσο του ίδιου του αντικειμένου, όσο και της ανάγλυφης παράδοσής του, σφραγισμένη περιγραφή στα σημεία που οι ήδη δημοσιευμένες περιγραφές δεν συμφωνούν μεταξύ τους.

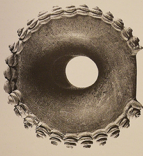
Το ανάγλυφο ρυτιό της Ζάκρου έχει όγκος 0,37 μ. και ένα κατασκευασμένο από χάλκινο (Warten 1969,

87, 130), μια μάσκα, εύκολη στη λείψωση της, λόγω υποσφόνδου χρώματος, με χροσιζόντες κίτρινο-κόκκινες στην υφή της (Πάδων 1974, 152, Bloedow 1990, 60). Σήμερα, το σφηγίο φερναιζει τρεις χροσιζόντες παραλλαγές (εκκ. 1), ασφαλισές οραλίζόντες στο διακερατικό βεβρό καύσης των τμημάτων του (Πάδων 1974, 152, Warten 1969, 87): το κατώτερο του ήμισυ έχει χρώμα ανοικτό κασταίο, ενώ το ανώτερο, χρώμα που κυμαίνεται από το υποσφόνδιο μέχρι το παρόν - μαύρο⁶. Το σφηγίο, ως προς το σχήμα του, ανήκει στον τύπο του επιμήκους ωοειδούς ρυτιού (Betancourt 1985, 142, εκκ. 106), που έρχεται στη μέθο κατά την ΥΜΙΒ περίοδο. Έχει κατασκευασθεί από δύο κομμάτια του ίδιου υλικού, από τα οποία το ένα χρησιμοποιήθηκε για τη λείψωση του κυρίως σώματος, ενώ το δεύτερο για τη διαμόρφωση του προηλοειδούς λαγρού⁷. Το σφηγίο ένωσε σώματος και λαγρού κλιμακώσαν, για λόγους αισθητικής, με ανάγλυφο δακτύλιο διακοσμημένο με κατακόρυφες πλατίες ουδαλώσεις. Το ένα νύχιον χείλους του σφηγίου όρισε περιμετρικά, επίσης ανάγλυφ, διακόσμηση σεφές μεμονωμένων ελακτοειδών βοστρούχων ή μικρών σπειρών (εκκ. 2). Λαβή δεν σώθηκε, αλλά υπήρχε και ήταν τανυστήρια, όπως αποδεικνύει το κενό πεπλατυσμένο δακτύλιο που διακρίπται την ανάγλυφη κόσμησιον του χείλους⁸.

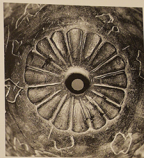
Το ρυτιό ήταν καταμνημένο με όμοια χροσιζό, απόδοσής του, επικολλημένα ακαίρα στην επάνω νύχιον του σφηγίου του πολυμήνου μετάλλου⁹. Το όμοιο, πιθανότατα, σφραγιζόνταν στο ανώτερο τμήμα του με τη βεβρία μακρύν ήλων τραπεζιζμέναν σε τρεις όπες, που διακρίνονταν, σε ίση μεταξύ τους

παραστάσι, τρύν ανών στο άνω άκρο του κυρίως σώματος του σφηγίου (Πάδων 1974, 153). Οι υλοποιήσι, όμως, δε φέρνται να σχετίζονται με την προσοργή της λαβής, αφού βρισκόσταν σε κατακόρυφες θέσισι διακερατώσι από ανών του σημείου πρόσδεσις της τελευταίας στο γράκο.

9. Κατά τον Warten (1969, 87), διασώζονται σε κατά (7) σφηγίο. Από αυτά, τρία (3) εντοχίζονται σε κυρίως σώμα του σφηγίου: πάνω από τα κρημιά του σφηγίου που ανακαλύφθησαν στο ανακτόρο, στη θέση της γέσις, από τη πλάσησις, κολώνη του κρημικού κρημιάσις, και στο σώμα του σφηγίου που σώσεται να εκπίθει στον περβόλο, στο κάτω λαβή άκρο της παράδοσις.

Εκκ. 2. Το κρημικό του σφηγίου και του λαγρού του ρυτιού.

Εκκ. 3. Ανάγλυφον ρόδασις που ανήκει, ελπίσται, την από κρημιά του σφηγίου.

διαστήματα, στην άνω απόλαξη του κυρίως σώματος¹⁰. Την ακριβή θέση του ελάματος σημειοσι, πιθανότα, ο αρχήσις με εγγράφοιο σφαιρο, που σώθηκε σφηγιό κούσι και δεξιά μίασ από τη όπες. Το όμοιο του κυρίως σώματος του σφηγίου, χωρίς τον λαγρό, έχει υπολογισθεί σε 0,311 μ. και η μέγιστη διάμετρος του, στο δύο τρίτα περίπου του συνολικού όμοιο του, φέρνται σε 0,138 μ.

Η ανάγλυφη διαμόρφωση του κυρίως σώματος χαρακτηρίζεται σε δύο τμήματα. Το ένα, καθαρά διακοσμητικό, περιλαμβάνει τον αισθητικό σημειοσι τονισμο του πενήνη του σφηγίου και το δεύτερο - και κυριότερο - τον αρχιτεκτονική παράσταση που απεικονίζεται οδοσώσιον, περιμετρικά, γύρω από τον κρημίο του. Ο τονισμος του πενήνη, με την προσθήκη ανάγλυφου ρόδασις στο κέντρο του οποίου εντό-

σεται η από κρημιά του σφηγίου περιεχόμενοι του ρυτιού, πιθανότατα είχε ως στόχο να ελέγξει τη λειτουργία του σφηγίου, ως σφραγιζόντος σφαιροσις (εκκ. 3).

Το βασικό στοιχείο της ανάγλυφης παράδοσις είναι, αναμφισβητού, αυτό που καταλαμβάνει το κεντρικό τμήμα της διαθήσις προς εικονογράφηση επιφάνειας (εκκ. 4). Πρόκειται για ένα οδοσώσιον με τριμερή διάδοσση και εντυπωσιακή πρόσδεση. Πρόεται, ωστόσο, στο σημείο αυτό να τονισθεί ότι τα τρία «μήρη» που απεικονίζονται το κρημικό στένωλο, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθούν ως ίσα, ή ίσοι σφηγίσιον την ίδια λειτουργική θέση. Το κεντρικό «κέντρο» καταλαμβάνεται από υπερμεγέθη θέρια, που παρουσιάζονται κλειστές, με παρουσιάζονται, σφαιροσίου και θεορρύμιλλα διακοσμημένα με ανάγλυφες, τρύπαντες ή συνδέσμεσις, σεφές (εκκ. 5)¹¹.

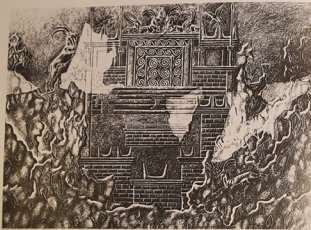
6. Οι Πάδων, Warten και Bloedow διακρίνονταν δύο βασικές χροσιζόντες παραλλαγές ανοικτό κασταίο και σκοτεινό πράσινο.

7. Αρχαία, ο ανακαλύφτης δήλωσε να θεωρεί ότι ο λαγρός ανήκει στο ίδιο σφηγίο, ελατώς του ότι βρέθηκε μακριά από τα υπόλοιπα τμήματά του (Πάδων 1966, 185). Μετά από την ανάλυσή, όμως, του διακρίθηκε που είναι το κυρίως σώμα με τον λαγρό, σε επίσης μεγάλη από το άλλα κρημιά σφαιροσίου (Πάδων 1974, 150), παραδίδονται ότι το δύο τμήματα προέρχονταν από το ίδιο αντικείμενο. Αμφισβητούσε το ίδιο θέμα κυρλόφις και ο P. Warten (1969, 87).

8. Ο ανακαλύφτης υποθέτει τον όμοιο της λαβής, λόγω της

10. Την ίδια σφαιροσίου ανάλυσή ο A. Evans σε μία απόσπ που σώθηκε σε κρημιά άλλου λήθου ανάγλυφου σφηγίου, από τη Γαλιεσία της Κιλικίας (Evans 1901, 101-102). Για μια άλλη ερμηνεία των ανών ανών, βλ. σφκ. 8. Ο J. Shaw, ελπίσται, πιστεύει ότι μάλλον οι όπες χροσιζόνται για την απόδοσση του σφηγίου, σύμφωνα με μεθόδο που απεικονίζεται σε αρχαιολογικό τύπο (Shaw 1978, 432, σφκ. 9).

11. Οι Σπ. Μαρτυρόσις (Martyros - Hamer 1973, 145) και J. Shaw (1978, 437-438) αμφισβητούν ότι η πρόσδεση του κρημίου είναι να απεικονισθεί μία κλειστή πύλη. Ο Shaw σημειοσι την άσπασή του σε επιγραφίσιον που σχετίζονται με τη με ορθή απόδοσση των σφαιροσίου που περιλαμβάνουν το όμοιο, λαφειροσίουσίν απόσπ του κρημίου της γροσιδής προποσίσις, Τηροσίου ότι οδοσώσιον

Εκ. 4. Στέβιο σε αντίθεση, που αποδίδει με λεπτομέρειες την αντίληψη παγκόσμιας στο σώμα του στασιαστικού αετού.

Στο σημείο αυτό, δύο λεπτομέρειες ίσως έχουν κάποια ιδιαίτερη σημασία: πρώτα, ότι η διακόσμηση στο ανώτερο διάζωμα πύσω από τη θύρα επισκεπτεύεται και πήραν του άφρους των δύο, επίσης διακοσμημένων, παραστάδων. Και ύστερα, ότι το κεντρικό τρίγων της πύλης, σε αντίθεση με τα πλευρικά, κοσμείται με συνδυασμένες σπείρες σε οριζόντια διάταξη, που διχοτομούνται εντός από έναν κατα-

κόσμητο άξονα αποτελούμενο από σταγονόμορφα θύματα. Την πύλη επιστέφει τριπλό επιστόλιο, που διαμορφώνει επιτόπι, ελαφρά υπερυψωμένη των πλαγίων τριπύλων, στέγη.

Τα πλευρικά «κλίτες» έχουν μικρότερες διαστάσεις και θεωρητικά παρουσιάζονται ως ίσα¹², σε διάταξη εραλδική σε σχέση με το κεντρικό (εκβ. 7, 8). Η σημασία τους είναι προφανώς δευτερεύουσα, κάτι το

μήλων κόλπη, την παρουσία της οποίας αναγνωρίζει και στο αρχιτεκτονικό λείψανο που αποδίδει σε ένα τριπύρι από στο Βελβύκερ. Ανάμεσα, του άμαρην πύλης αναγνωρίζουν οι Πάππου (1974, 154) και Walters (1969, 87). Η Ν. Μαρτσίνου, πύλη θεωρεί, γενικά, τις θύρες των πύλων «επιδοκίμασε» ή «κέρχες», βρισκόντας κάποιας αναλογίας με τις παλιές πύρες των αρχαϊκών πύλων, οι οποίες συμβόλιζαν τα «μέσα» για την επικαι-

νιαία ανάσφα στους δύο κόσμους, των ζωντανών και των νεκρών (Μαρίτσου 1989, 139-140).

12. Στην πραγματικότητα, το οριστικό μέτρο των θεατι κλίτες, κλιίνεται με τοίχο, στον οποίο ακουδίζονται πέντε σπείρες, λόγω, ενώ το δεξιό, με κοσμή μεν τοίχο αλλά αποσπώμενο από σπείρες μόνο σπείρες εφθήμερομένων λίθων (Shaw 1978, 438).

Εκ. 5. Η κατάκοψη πύλη, στο κεντρικό κλίτος του οικοδομήματος.

Εικ. 6. Τρίψα από την κεντρική μετόπη της ανώτερης ζώνης.

οποίο τονίζεται, τόσο από τις διαστάσεις τους όσο και από τον τρόπο δέματός τους. Το καλύτερό τους άμαξο καταλαμβάνει φηλός τοίχος, κτισμένος με λαξευτή πέδρα. Επομένως, δεν φαίνεται να έχουν πρόσβαση από τον εξωτερικό χώρο, κάτι που σιγορλιάζει καθόσα τη λειτουργικότητά τους προφητικώς. Ο Ν. Πλάτων πιστεύει ότι το οικοδόμημα ήταν διώροχο (Κατσιού 1981, 153), άποψη που υποστηρίζει και ο Rutkowski (Rutkowski 1986, 81). Στην περίπτωση άμαξο σπηλι, θα πρέπει να δοχθεί κανείς ότι η «πίλη» ήταν στην πραγματικότητα τόσο ψηλά ώστε να κατα-

λαμβάνει το άμαξο δύο ορόφων, ή –κάτι το οποίο φαίνεται πιθανότερο– ότι ο καλλιτέχνης χρησιμοποιεί το σχετικό μέγεθος σκάπια, για να εξάρει ακριβώς τη σημασία της πολυτιμής εισόδου.

Πάνω από τους ξητούς τοίχους των πλάκων κλιτών, υπάρχουν ορθογώνια –σχεδόν τετράγωνα– ανοίγματα, που από τον Ν. Πλάτων χαρακτηρίζονται «κιονικά» (Πλάτων 1974, 154).¹³ Από τα συμφραζόμενα, μπορεί να συναχτεί κανείς ότι ο τελευταίος υποθέτει την ύπαρξη οκτασπείρας στοάς («βερύτιας») στο άμαξο του ορόφου, πάνω και από το δύο

¹³ Φηλίζω στα ορθογώνια επιθήματα, που απεικονίζονται στην άνω απώληξη των κλιτών, κλιτώνισα (Πλάτων 1966, 185).

Εικ. 7. Αριστερό κλίτος του οικοδομήματος και αριστερή μετόπη της ανώτερης ζώνης.

Εικ. 8. Δεξιό κλίτος του οικοδομήματος και δεξιά μετόπη της ανώτερης ζώνης.

πλάγια κλίτη¹⁴. Αντίθετα, ο Rutkowski (1986, 81) προτιμά να δει στη θέση των οποίων μεγάλα ανοίγματα παρεθίχον. Τέλος, ο Shaw (1978, 438) υποστηρίζει με βεβαιότητα ότι έχουμε να κάνουμε με «κόγχες», ανάλογες εκείνης του κεντρικού κλιτός.

Προσεκτικότερη εξέταση του ίδιου του ανεπαρκώς δείχνει ότι πρόκειται για δύο διαχωριστικές κατασκευές. Στο πρώτο προς το θεσπεί επιπέδο υπάρχουν πραγματικά κιονίσια, που δεν συνδέονται λειτουργικά με τα ανοίγματα και το τριπλό γείσο που τα επιστέφει. Οι κιονίσια αυτοί δεν συνδέονται στην πραγματικότητα ούτε με τα υπαρκτά λαγχοειδή στέλε-

χη, αφού δεν βρέθηκαν ακριβώς στην ίδια κατακόρυφο με αυτά. Αντίθετα, απολήθουν σε τετραγωνικά κιονίσια, τα οποία, φανερό, υποβαθμίζουν ελαφρώς σπήνη (Ιωάν. Σίλλιν), που συνδέεται με το κεντρικό κλίτος (Shaw 1978, 439). Την υπονοούμενη λειτουργία των τετραγωνικών επιθημάτων ως κιονίσκων επιβεβαιώνει και η έκκεντρη θέση τους, που τα φέρνει περισσότερο προς τις πλευρές του ψηλότερου μοσίου τμήματος, στο οποίο καταλύει το φερμένο μέλος. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, παρουσιάζονται τα μεγάλα ανοίγματα, πάσης ή παρόμοια, που πλαστικόνται από περιθωρίσματα με επίπλο

οσάτι με από (Κατσιού 1981, 153).

¹⁴ Από συνθήματα από τον περιγραφοί του ότι το οικοδόμημα είχε θέματα πάνω στο οποίο υπήρχε τετραγωνικά

επιτόπιό του με τριπλό, βαθμωτά διαφοροποιημένο γέισο και μεγάλα κέρτα καθέτως, τοποθετημένα –πυρή ή κατά ζεύγη– σε διάφορα σημεία, δεν επιτρέπουν στο οπαστολάρο του με τη μεγαλιθική δομή που χρησιμοποιείται ως περίβολος στο ορεινό περιβάλλον προς της Σάμης Βαίνου (Lembesi - Mully 1990, 329-330).

Ο J. Shaw, με εκτενείς επιτηρήματα, τοποθετεί την είσοδο στον περίεργο αθρο γάρο, που ο ίδιος χαρακτηρίζει «πύργος»²⁴, στο κάτω δεξιά άκρο του περιβόλου (Shaw 1978, 435). Στο σημείο αυτό, πραγματικά, η επαύληση ενός κατ' ελάχιστον αποικονομικού τμήματος του περιβόλου από άλλο, που παρουσιάζεται σε πρώτο επίπεδο, φαίνεται να αποτελεί σκόπιμη επιλογή, έτσι ώστε να υπονοηθεί πιθανώς άνοιγμα στην αδιάκριτη φαντασματική δομή. Την άπαξη του ανεγέρματος επιβεβαιώνει η καταβυθισμένη προς αυτό κλίση ενός ακόμα τμήματός, που αποδίδεται στο οικόπεδο στα μνησικά τμήτα στήρια του «πυρήνου καλασαρού» (εκ. 9)²⁵.

Εκονομαρικά, ο τρόπος απόδοσης του τόχου του περιβόλου παρουσιάζει ενδιαφέρον. Οι εγγραφές προς την πρόσοψη του κεντρικού οικοδομήματος πλάγιες αποδίδονται ως συνεχείς, αδιάσπαστοι, ποσού (εκ. 1, 4). Η εκονομαρική σύμβαση υπονοεί ότι ο θεατής αναγνώστη πάνω από το «πύργος» και απορρίπτει τον περιβόλο του σε κλίση. Έτσι, μπορεί να βεί μόνο την άνω επιφάνεια του τριπλού γέισου του τόχου, που παρουσιάζεται επίπεδη και μονοκλίματη. Από αυτό θα μπορούσε κανείς να συμπεράνει ότι το γέισο ήταν από κοινά, ή τουλάχιστον επίσημα, αφού δεν φαίνεται λογικό να υπο-

θέσει ότι το απολιόσων μεγαλιθική μάζα. Το ίδιο σκεπτικό φαίνεται να αποδίδει την πιθανότητα ότι ο τόχος του περιβόλου παρουσιάζει κλιμακωτή διαμέτρηση, και ανάλογον ενός άλλου, επίσης «ελεύθερου», τόχου, που εμφανίζεται σε παράσταση ανάγλυφου πυλού από την Κνωσό (Evans 1928, 752-753, εκ. 486' 1930, 64, εκ. 37)²⁶. Κατά συνέπεια, δίδεται μπορεί να γίνει δεχτεί η υπόθεση του J. Shaw, ότι η αλληλία στο οικόπεδο του «πύργου» ήταν κοιλιατή (Shaw 1978, 435)²⁷.

Τα τμήματα του τόχου του περιβόλου που έχουν τον ίδιο προσανατολισμό με την πρόσοψη του οικοδομήματος αποδίδονται, όπως και εκείνη, σε όψη. Αυτή τη φορά ο θεατής βρίσκεται στο έδαφος, απέναντι σχεδόν από το κύριο συγκρότημα, ίσως σε κάποιο ανακρινό ήθρομα, αφού «φωρι» να βλάπτει, πάνω από τους ψηλούς τόχους, το οικόπεδο του «πύργου». Μέσα σε αυτό υπάρχουν τρεις κατασκευές (εκ. 1, 4), από τις οποίες ο δόμο τουλάχιστον φαίνεται μόνη. Και τα τρία αυτά στοιχεία, χαρακτηρίζονται από τον Ν. Πάτωνα «βωμό» (Πάτων 1974, 154-155)²⁸.

Ο πρώτος από τους τρεις «βωμούς» είναι τοποθετημένος ακριβώς απέναντι από την ποσειδωνική είσοδο του κεντρικού οικοδομήματος, πάνω στην πρώτη βαθμίδα, αν βέλτα δεχθούμε την υπόθεση ότι ο οριζώντιος παράλληλος γραμμής αποδίδουν μηχανικό ή κλίμακα. Αντίκει στον τύπο του πολύ γνωστού στην κρητομινωική εικονογραφία «αφροίτου βωμού»²⁹ (Μηλιότα 1966, 162-163), η ύπαρξη του οποίου επιβεβαιώθηκε με την ανεύρεση τοσσάρων λίθινων βεγμάτων του στο ανακτορικό χαρακτήρα

Εκ. 9. Αγγία σε «πύργον καλασαρού», καταβυθισμένο προς την είσοδο του «πύργου».

κέντρο του Αρχαίου (Σακαλαρίσες - Σακαλαράκι 1997, 80-81, εκ. 62-63, σελ. 7). Ο τύπος αυτός ήταν φρενιός και φαίνεται ότι χρησιμοποιήθηκε για να δεχτεί στην άνω του επιφάνεια αναγκαστικές προεκρήξεις (Hogarth 1900, 104-105, εκ. 34) ή και κάποια από τα κέρτα στήρια (CMS II, 3, 8, αρ. 7). Παρά το γεγονός ότι αποδίδεται με μία σειρά οριζώντιων γραμμών που θα μπορούσε να υπονοηθεί βαθμίδες, φαίνεται πιθανότατα ότι ο βωμός που απεικονίζεται στο πυλό της Ζακρού ήταν μεγαλιθικός.

Στη βάση της κλίμακας και οριζοτά, σκηνίζεται μία άλλη κατασκευή, απολιόσων από δύο κοινούς «ποσούς» άνω του όρους και κάτω. Και τα δύο τμήματα είναι φρενιότα κλιμακωτά με ορθογώνιους λίθους και επιτοίχονται από διπλό γέισο³⁰. Ο Shaw πιστεύει ότι τα τμήματα που απολιόσων τον «δύο-βωμό» ήταν άνω και ως προς τη διάσταση του «βόθου» (Shaw 1978, 437, εκ. 9), δεν υπήρχον όμοιοι λογιζόμενοι ενδεχόμενοι για κάτι τέτοιο. Ερωτηματο δημοσιογράφο ακόμα και η θέση στην οποία οικοκείται

23. Η πλειονία αυτή περιήρτησης δεν αφήνει αμφιβολίες σχετικά με το πλάσι που υπονοείται ότι χρησιμοποιείται για την απολιόσων του περιβόλου. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι ο Shaw είναι στην άποψη ότι ο τόχος ήταν κεντρικός από κλίση (Shaw 1978, 435). Ένας άλλος περιβόλος, που απολιόσων σε ανάγλυφο παράσταση λίθινου ορεινού, τμήμα του οποίου βρέθηκε στην Κνωσό, παρουσιάζει επίσης τμήματα που τοποθετούνται σύμφωνα με όρους (Evans 1901, 102, εκ. 2).

24. Τον ίδιο χαρακτηρισμό υποθέτουν και άλλες, όπως ο Β. Ραζινάκι (1986, 81).

25. Έτσι, ο κήπος του Γόνου αποκτά συμπλήρωμα, την οποία αν και αναφέρεται ο Ν. Πάτων (1966, 185) δεν

κατάφερε να εντοπίσει (Πάτων 1974, 155).

26. Ο Ν. Πάτων πιστεύει, στηρίζόμενος στην κλιμακωτή διάμετρο του περιβόλου του ανακτορικού πυλού, ότι το «πύργον» ήθρομα κλιμακωτό, ως να βασιστεί επί κλίσης όρους (Πάτων 1951, 155).

27. Ελεύθεροι τόχοι με κοιλιατή άνω επιφάνεια δεν έχουν επιβεβαιωθεί ανακτορικά και δεν «φρενιόσωνται» μόνο στο «πύργον» της μνησικής αρχαιολογίας (Shaw 1978, 435).

28. Με την άποψη του ανακτορικού συμπληρώματος ο Shaw (1978, 436-437), Hood (1978, 147), Goull (1985, 130-140) και Ραζινάκι (1986, 81-82).

29. Αρχαίοι μινωικοί.

30. Η Ν. Μαρτσίνου υποστηρίζει ότι διάφορες κατασκευές αυτού του τύπου ήταν φρενιότα και τεχνικές, φρενιότα

από ζήτη (Ματσίνου 1989, 138).

η κατασκευή, αφού αν υποθέσει ότι βρισκόταν μακριά από τη σάβλα, θα έπρεπε να τοποθετηθεί σύμφωνα με τους ισχυρισμούς κανόνες της προσευχής, λέγοντας γρηγορήσει.

Το ανώτερο τμήμα της δεξιάς κατασκευής απεικονίζει, για μία ακόμα φορά, με διπλό «είσαγμα καθορισμού» και φαίνεται να έχει δεχθεί στην επιφάνειά του δύο κλαδιά ελιάς (Shaw 1978, 437)³¹. Ο Ν. Πάτινιαν στη θέση των κλαδιών «βλέπει» μικρό δένδρο που σοδοει τον βράχο (Πάτινιαν 1974, 154-155). Μια προσεκτικότερη ματιά, όμως, βεβαιώνει ότι το υποθέσιμο δένδρ/κλαδί «κατανομή» πάνω στην κατασκευή, ενώ το κατώτερο τμήμα του κορμού του βρέχεται στον αέρα (Shaw 1978, 437).

Το σημαντικότερο στοιχείο του αβήρου γέρου αποτελεί, αναμφίβολα, με βάση τόσο τις διαστάσεις όσο και τη θέση της, η τρίτη κατασκευή. Το κέντρο του «πρώτους» καταλαμβάνεται από ένα κτιστό επιβλητικό βόθρο, που –και αυτό– επιπλάζεται με διπλό βαθμωτό γύομαρο (εικ. 1, 4). Δεν είναι σαφές αν υπονοείται μια τετραγωνική κατασκευή, αφού δεν υπάρχει τρίτος να αποδοθεί η τρίτη διάσταση (το βίβλος). Φαίνεται πιθανότερο πάντως, όπως πιστεύει ο Shaw (1978, 436), ότι πρόκειται για μια ορθογώνια δομή, που το μήκος της υπογραμμίζει η πρόθετα όψη της. Πάνω σε αυτήν, τοποθετημένες κατά μήκος της μακριάς πλευράς της, υπάρχουν τρεις επιμήκεις δολιχές, φανερά κλειστές διανομής, που χωρίζονται σε έξι τμήματα με εγκάρσιες κοινές γραμμές. Ο Shaw υποθέτει (1978, 437) ότι πρόκειται για ομαλό κούτσουρο ή κλαδί, δέντρο με σχέση, για να χρησιμοποιηθούν για το άνωμα

τελειουργικών τμηρών. Παρά το γεγονός ότι δεν βρισκόμαστε παράλληλα για την κτιστή κατασκευή στην χώρα της μινωικής Κρήτης, ο ίδιος μαλετικός ακολουθεί την άποψη του ανασκαφέα, που θεωρεί και αυτή τη δομή «βράχο» (Πάτινιαν 1974, 155)³².

Τον κεντρικό με τον εξωτερικό χώρο συνδέει το στήριμα, στο επάνω αριστερό άκρο της παράστασης (εικ. 4, 10). Τα πίσω του πόδια πατούν στο βραχώδες έδαφος έξω από το «έγγραφο», ενώ τα δύο εμπρός (που δεν σώζονται) στηρίζονται, πιθανότατα, πάνω στο αριστερό πλευρικό κίλιος του κεντρικού οικοδομήματος. Αν δεχθούμε ότι το κτίριο ήταν διάφορο –κίτι το οποίο φαίνεται αρκετά πιθανό–, τότε θα πρέπει να υποθέσουμε ότι το φυσικό έδαφος παρουσιάζει έξω από τον περιβόλο ισχυρή κλίση, ενώ –απέθετο– το άλο συγκρότημα είχε οικοδομηθεί σε ισόπεδο, αφού πρώτα προεγείθησαν εργασίες εκβραχισμού. Αυτή η απόδοση της σχέσης εξωτερικού και κεντρικού χώρου οδήγησε τον Ν. Πάτινιαν στην υπόθεση ότι το άλο συγκρότημα βρισκόταν σε κούτσουρο ή χάρμα της κορυφής του βουνού (Πάτινιαν 1974, 155). Απέθετο, ο Shaw, παρατηρώντας ότι κάποιος από τους εξωτερικούς πλευρικούς βράχους «κράβους» από τον βόρειο τμήματα του τούχου του περιβόλου, προτείνει ότι τα κτίρια είχαν οικοδομηθεί στην πλαγή ενός λόφου (Shaw 1978, 435).

Ο Shaw (1978, 433) χαρακτηρίζει το τοπίο στην παράσταση του ριτού της Ζάκρου «γενικό βραχώδες, με μισημένους όγκους να ξεπηδούν κατά διαστήματα προς τον ουρανό»³³. Οι βράχοι απόδοσαν σχηματικά, με συργγυλεμένα διατετασμένα περιγράμματα και επιφανεία ελαφρά ανάγλυφα, πάνω

ελάφην γέρου σε φυτόμορφο επίπεδο (κλίμακα, κορμό στέρας του οικοδομήματος), σημειώνω η όψη/η βίβλος δε θα είχε νόημα. Επιπλέον, δεν υπάρχει κλίμακα ανάδοσ στην κτιστή κατασκευή, προέβλεπε αναγκαστικά για να προσεγγίσει και να επιφάνει της, που βρισκόταν αρκετά ψηλότερα από το επίπεδο του εδάφους.

33. Ο Σπ. Μαρτίνος (Μαρτίνος 1971, 53) σημειώνει τους βράχους που ριτού της Ζάκρου με ούλους, που απεικονίζονται στην «Τετραγραφία της Αιολίας» στο Ακρωτήρι της Θήρας και υποθέτει ότι και στις δύο περιπτώσεις πρέπει να ανήκουν σε τοπίο παραεπιτορής.

Εικ. 10. Αγρίμι που συνδέει τον περιβάλλοντα χώρο με το κτίσιμο οικοδομήμα.

Εικ. 11. Φύλακες κρούων στις κορυφές των βράχων, που περιβάλλοντας το κτίσιμο συγκρότημα τοπίου.

στην οποία έχουν χαραχθεί ακανόνιστα σχήματα, ρομβοειδή, τριγωνικά ή πολυγωνικά. Δύο από τα εξάρματα των βράχων σώζονται στην κορυφή τους θειοειδούς βλάστησης (εικ. 11), το είδος της οποίας προσδιορίζεται από άλλα στοιχεία, σθηθώνων τη φορά αυτή, φανερά σε σχήμα βενάλως, που ταυτίζονται με κρούους (Warren 1969, 87. Μισούλης 1999, 8). Οι κρούοι συνδέουν την εκσκαφή του ριτού με εκείνη των γνωστών τοιχογραφιών του κροκοσυλλέκτη πηλίκου της Κνωσού (Πάτινιαν 1947) και των κροκοσυλλεκτηρίων από το Ακρωτήρι της Θήρας (Ντούμος 1992, 130-131, εικ. 116-130 Marinatos 1984, 39-84)³⁴.

Περνώντας έξω από το «θετικό» πεδίο της παρατήρησης στο «θεωρητικό» της ερμηνείας, ως δομή ου-

νοτικά τα επιτηρήματα και τις πιθανές αδυναμίες των δύο μέχρι σήμερα διατυπωμένων προτάσεων, σχετικά με τη σημασία της παράστασης του ανάγλυφου ριτού.

Στη βασική άποψη ότι η παράσταση εικονίζει ένα κτηριακό κροκοφάρο, έχει ήδη αναφέρει έντονη κριτική ο συγγραφέας της εναλλακτικής πρότασης E. Blooded (1990). Ο Blooded επιθέτει στο κίτρινο σημεία της βασικής ερμηνείας, όπως είναι η ταύτιση του άλου κτηριακού συγκροτήματος με πραγματικό ή συμβολικό «κροκοφάρο» (Blooded 1990, 63-64), η εκ προοίμιου απόρριψη της ύπαρξης συστημικών αρχιτεκτονικών τύπων της μινωικής αρχιτεκτονικής, που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «κτιριακή κρήνη» (Blooded 1990, 63 και σημ. 27), η σχέση των σημείων με τα κρή, τις κρήρες τελειουργίες, αλλά

31. Ο Ραζουκόι (1986, 81) δεν φαίνεται να αμφιβάλλει ότι πρόκειται για κλαδί σάβλα. Τα φύλλα παρουσιάζονται όπως κλειστά, κλειστά, η σχηματική διάταξη τους, όπως η προσομοίωση με κούτσουρο με ούλους της ελιάς.

32. Οι Α. Λαμπρινά και Ε. P. Mably προτείνουν ότι το στοιχείο που απεικονίζεται στην παράσταση του ριτού της Ζάκρου αποτελεί δομή ανάδοση με το «κρηνοειδές» του κίτιος της Σήρας, βράχο (Λαμπρινά - Mably 1990, 330). Σύμφωνα με τον άποψη αυτή, η κατασκευή της χρησιμοποιεί ως βράχο, από άποψη ομοιότητας, τα παρακλιμακωμένα τα «κρηνοειδή» ριτού από κρήνες, Όπως, τα κίτινα τελετουργικά κρηνοειδή στο ριτού της Ζάκρου πιθανότατα

34. Για μια καλή σύνδεση της εκσκαφής των κρούων και της σημασίας της, στη μινωική τέχνη, βλ. Μισούλης 1999.

και τα κριθ κορσέρ (Bloodow 1990, 65-72 και σπρ. 75), η πλοκή και μια βραχεία μορφή της ίδιας της θέλειας από κριθ ζώα (Bloodow 1990, 65), η προσοχή των θεσμών από κριθ (Bloodow 1990, 65) και, τέλος, η ιστορική αναγωγή στο περιβάλλον φρωτικό τοπίο μιας κορσέρ βουνοί (Bloodow 1990, 67).

Ος προς την ταύση του οικοδομήματος της παράδοσης με πραγματικό ή συμβολικό κριθ κορσέρ, τα επιγράμματα του Bloodow είναι κριθ. Σε κριθ περίπτωση δεν έχει γίνει δυνατό να αναγνωριθεί, ανακαταστή, αρχιτεκτονικό λείψανο ενός κριθικού συγκροτήματος ανάλογο με εκείνο που παρουσιάζει το ριπικό της Ζάκου.³⁵ Ος μόνι πειθισμός μιας τέτοιας ταύσης, προβάλλει το κριθ του Γουότα (Katsoua 1981, 153), που παρουσιάζει ορισμένα ελγόντα χαρακτηριστικά, τόσο ως προς την αρχιτεκτονική του διάρθρωση, όσο και ως προς τα κριθ επιγράμματα (Katsoua 135-153). Ο Bloodow (1990, 62 και σπρ. 23) ονομά επισημαίνει, εννοώντας, ότι, «καθ' την κορσέρ του χαρακτήρα, ο Γουότα φαίνεται να είναι ομοιοπατικό ένα αναλυση κριθ-Σαρκοκατακή ασκία μορφή να αποδοθεί, όρος, η παρατήρηση του ότι η μεγαλύτερη αρχιτεκτονική του οικοδομήματος που κατοικείται στα ριπικά θα ταίριαζε πολύ περισσότερο σε ένα καθαρά ανακρινικό περιβάλλον (Bloodow 1990, 67)³⁶.

Από είναι και το κριθικό σημείο της νίας πρότασης του Bloodow: το οικοδομήμα οικοδομήμα προβάλλει το ίδιο το ανάκτορο της Ζάκου³⁷, ή, ασκία επισημαίνει, αποδοθεί ένα πραγματικό υφιστάμενο τμήμα του. Σύμφωνα με την ίδια υποθέτηση, το ριπικό κριθ δεν θα μπορούσε να αποδοθεί ένα συ-

τοπικό αναλυση «τριμής κριθ», που θα βρισκόταν μορφή από την άκση κριθονία του ίδιου του ανακτιρίου. Το «τριμής κριθ», πραγματικό, συνιστά ένα αρχιτεκτονικό τύπο, που οπότε η ύπαρξη έχει γίνει επανειλημμένα από αρχειοθέτηση (Van Leuten 1981, 14 και σπρ. 6 Πλάτων 1986, 674- 675 Hagg 1987, 133). Η αδυναμία των αρχιτεκτόνων να αναγνωρίσουν στα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα των ανακτιρίων τα μεγαλύτερα κριθ οικοδομήματα που αποδοθούν στην εικονογραφία οδήγησε στην εντελής απώθηση υποθέσει ότι οι επιβλητικές προσόψεις των τελευταίων αποτελούσαν μόνο ένα «κίβος κριθικού», μορφή στο οποίο απλώς διακοσμηθόταν οι προγραμματοποιημένες από το κριθικό τελετουργίες (Matz 1958, 6-7, 42 Majewski 1960 Shaw 1978, 448 Rudkowski 1986, 82). Σε μερικές περιπτώσεις, μάλιστα, υποστηρίχθηκε ότι οπότε του κίβου οι προσόψεις ήταν των οποίων επίσης δεν έχουν μόνι σήμερα εντοπισθεί, είχαν κατασκευασθεί από φθαρτά υλικά και ήταν εντελής προαρκετές (Shaw 1978, 444).

Εκτός όρος, από το ανοικτό πραγματικό ζήτημα της ύπαρξης ή μνής συγκεκριμένου τύπου της μινωικής αρχιτεκτονικής, που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «τριμής κριθ», υπάρχει ένα άλλο, σημαντικότερο για το θέμα μας, πρόβλημα: θα μπορούσε το κριθικό οικοδομήμα της παράδοσης του ριπικού της Ζάκου να θεωρηθεί «τριμής κριθ»; Ειδικά ότι τα δύο πλευρικά κίβου δεν είχαν την ίδια θέση με το κριθικό, ενώ, επιπλέον, δεν διαθέτουν καμία πρόσβαση από τον χώρο του «τριμής κριθ». Φαίνεται να υπονοείται ότι χρησιμοποιήθηκαν κυρίως στον όρο, που πιθανότατα ήταν προσιτός μόνο από το

εσωτερικό του οικοδομήματος. Τέλος, το κριθό ήταν μάλλον διάφορο, σε ανάλυση με εκείνο που κατοικείται από μικρογραφικό τοπογραφία της Κνωσού³⁸.

Για το τοπίο που περιβάλλει το κριθικό συγκρότημα, δεν θα μπορούσε κανείς να έχει μια εντελής αποκρυσταλλωμένη άποψη. Κάποιος «είδεν» στο κριθικό αντικείμενο της παράδοσης των επιγράμτων την κορσέρ του βουνοί ή μια σχηματισμένη αερόλη της (Rudkowski 1973, 293 Cameron 1987, 325). Για τον Ν. Πλάτων, το κριθό περιβάλλον υποβλήθηκε από την παρουσία των επιγράμτων (Πλάτων 1974, 155), κάτι για το οποίο θα μπορούσε να υποστηρίξει και η πιθανή ταύση των ποταμών με ασκία (Πλάτων Α. 1987, 216). Ο J. Shaw (1978, 435), για λόγους που σχετίζονται αποκλειστικά με την προοπτική-σχετική- απόδοση βρήξαν και αρχιτεκτονικά, πιστεύει ότι, τοπογραφικά, το ίδιο συγκρότημα θα πρέπει να βρισκόταν στις ψηλότερες πλαγιές ενός λόφου. Ο Στ. Μαρτίνοβ (Martynov - Himer 1973, 146) θεωρεί ότι το ίδιο τοπίο μοιάζει περισσότερο με εκείνο ενός παρακινωτικού υψοσού και το συγκρίνει με το ριπικό περιβάλλον που κατοικείται στα γλυπτά θρησκευτικά τοπογραφία της Λυκίας (Martynov 1971, 53). Καθ' της άποψης του Bloodow, ότι το τοπίο μοιάζει με αυτό που περιβάλλει το ανάκτορο της Ζάκου (Bloodow 1990, 67), υποστηρίζει η παρατήρηση πως το κριθό δείχνει αρχιτεκτονικά απομονωμένο, αποκομμένο από οπότε, τόσο θα μπορούσε να υπονοεί την παρουσία στον χώρο ενός, που εκπαιρεύεται από το εικονικό, κριθικό συγκροτήματος.

Αν η ταύση του κριθικού οικοδομήματος με απλοϊκές αρχιτεκτονικά συγκροτήματα κριθ αποτελεί τη βασική αδυναμία της αρχικής ερμηνείας της παράδοσης του ριπικού της Ζάκου, το αδύνατο σημείο της ενδοκρινικής πρότασης βρισκόταν στην προσπάθεια του εισηγητή της να αποσυνδέσει «φίκα» τα ποικίλα επιγράμματα στοιχεία της από τον χώρο μιας καθαρά θρησκευτικής εικονογραφίας. Παρόλο που το κριθικό σκηνή δεν φαίνεται να χρησιμοποιήθηκε

αποκλειστικά σε θρησκευτικές περιστάσεις (Χριστοφορίδης 2000, 135-139)³⁹, είναι βέβαιο ότι σε αρχικές από αυτές απεικονίστηκε το συνδυαστικό ή διακριτικό ζώο θεσμών⁴⁰. Αν και η ύπαρξη μιας ιδιαίτερης, τοπικής, «κίβου των επιγράμτων» στα Ζάκου θα μπορούσε, πραγματικά, να αρχειοθετηθεί (Bloodow 1990, 65-66), γεγονός παραμένει ότι το κριθό χρησιμοποιείται εικονογραφικά με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που χρησιμοποιούνται άλλα, σημαντικά για τους μινωίτες, μινωικά ή υπαρκτά, πρότυπα, όπως είναι η σφίγγα, ο χήνας, ο ταύρος και ο λέων. Στα προαναφερθέντα να αρχειοθετηθεί ο συμβολικό-θρησκευτικό χάρτης του θέματος του κριθικού στην παράδοση του ριπικού, ο Bloodow αρχειοθετεί την ύπαρξη ενός σημαντικότερου εικονογραφικού στοιχείου: εκείνου που προοριζόταν στο κριθικό του κινωσικού θρήνου (Bloodow 1990, 65). Στα επιγράμματα που αποπειράται ακόμα τη διατύπωση ότι τα κριθικά, σε κριθ περίπτωση, δεν θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι προσομοιάζουν κάποιον ή κάτι (Πλάτων 1974, 154), οπότε είναι ζώα δικά, που τρέφονται σε κριθό μορφή στην αποδοθείσα ανθρώπινη παρουσία.

Στο σημείο αυτό είναι αναγκαίο να κάνουμε μια σύντομη παρέμβαση. Η κριθονομική εικονογραφία περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό παραστάσεων, στις οποίες ζώα διακρίνουν ειδών πλατειώσεων, σκηνή σε εργαζόμενα δένδρα, ανθρώπινες μορφές, κριθ, αντικείμενα ή αρχιτεκτονικά μέρη (κυρίως κίβου). Τη παραστάσεις αυτές θα μπορούσε να τις χωρίσει κανείς σε δύο κατηγορίες: σε αυτές που η κριθική ανθρώπινη μορφή, η οποία συχνά ταυτίζεται με κάποια θεότητα, διαδραμάτιζε τα ζώα που την πλαισιώνουν, σε εκείνες που τα ζώα εμφανίζονταν υποτεταμένα, εξημερωμένα, ή δεμένα στο κριθικό εικονογραφικό στοιχείο. Η εικονογραφική υποκατάσταση δύναται όντως, όπως είναι οι τριπλές ή οι λέοντες, με τα φρυγιάκια κριθικά δεν μπορεί παρά να σημαίνει ότι –οι άλλες τέχνη παραστάσεις– τα ζώα υπονοούνται περισσότερο ως υποταγμένα σε μια ανώτερη δύναμη, και λιγότερο επισημαίνονται για την

35. Για τον λόγο αυτό ο Rudkowski αναφέρεται να καταργήσει το ριπικό «τριμής κριθ» λέει, προτιμάμενες για το κριθ κορσέρ, η οποία είναι ανακρινική του, ταυτίζεται την τριμής πρόταση στην τάση ότι του κριθικού συγκροτήματος (Rudkowski 1986, εκ. 77α, β). Κάτι τέτοιο, όρος, είναι εντελής ασκία, οπότε η πρόταση στο ριπικό κριθικά λαμβάνει διαφορετική, και, επιπλέον, θα έπρεπε να αποτελεί την κριθ όψη, από που θα ήταν επίσης συμβολίζοντας, προς την κορσέρ.

36. Ος Α. Λεβάντοβ και Ε. Μάλνι (Lebanov - Malby 1990, 329-330) επισημαίνουν τα περιβάλλοντα του συγκροτήματος

του ριπικού της Ζάκου με εκείνο του κριθικού «τριμής κριθ» που κριθονία στην Σάρα Βιάνου. Τη ανάλυση κριθ, τις εννοήσεις αποκλειστικά στον χώρο του «τριμής κριθ», αναγνωρίζοντας την ασκία από την Σάρα ενός οικοδομήματος που θα μπορούσε να συγκριθεί με εκείνο που κατοικείται στο ριπικό. Επιπλέον, οπότε, οπότε την αναπαράσταση των κριθών εικονογραφικών επιγράμτων εκ μέρους των μινωικών καλλιτεχνών.

37. Η Ν. Μαρτίνοβ πιστεύει ότι όλες οι ασκίες κριθών κριθονία ανακρινικά της προοριζόταν των μινωικών ασκίων (Martynov 1995, 44-45).

38. Κάποιος διαφέρει μεταξύ των «τριμής οικοδομήματα» των δύο παραστάσεων εικονογραφίας και ο J. Shaw (1978, 440). Όρος, οι διαφέρει αυτές δεν θεωρούνται ως ομοιοπατικές, αλλά αποδοθούν σε αυτές παραλλήλες

του ίδιου βασικού τύπου.
39. Για μια ανάλυση άσπρβ βλ. Geffé 1985, 16, 34, 40, 80, και Evans 1901, 182, εκ. 55.

προστασία της⁴¹. Κατά συνέπεια, και στην περίπτωση της παράδοσης του ρυτιού, το αγρίμι θα πρέπει να εννοηθεί ως εξημερωμένο—και επομένως υποταγμένο στη δύναμη που συμβάλλει η μορφή την οποία πλασιάζονται.⁴²

Και οι άλλες αδυναμίες της εναλλακτικής πρότασης ερμηνείας της παράδοσης του ρυτιού της Ζάκου παίζουν από τη γενική τύπη του εισηγήσιμου να υποκαθίστ—ά και να αγνοή—τους οικονομικο-θεσμικό χαρακτήρα, συμβολισμούς, οι οποίοι αποτελούν κοινό τόπο στη μυϊκή τέχνη. Η παρούσα τριών βωμάτων ή τραπέζων προορισμό, διαφόρων μάλιστα τύπων, αποσκοπεί και παραμένει στο περιβάλλον της ερμηνείας. Αμφισβητείται η ύπαρξη ενός βασικού οικονομικο-θεσμικού, όπως είναι το αντικείμενο που φέρει το πλασιάζονται—και έχουν ως σημείο αναφοράς— τα αγρίμι, και δεν δίνεται καμία απάντηση στους άλλους «επιρροές» της αιώνας, όπως είναι η μεγαλύτερη θύρα και ο ίδιος ο χώρος του «παιχνιδιού». Αρνηείται, τέλος, εντελώς, ο υποβόσκων προσηγορειατικός ρόλος της παράδοσης, τον οποίο βεβαιώνει το ανατολικό περιβάλλον, ο ανατολικός χαρακτήρας του αιώνας και

η χρήση πολυτέρμων «λίανων»—ανάμεσα στα οποία είναι και ο χρυσός— για την κατασκευή του. Μάλιστα, η ολοκληρωτική επικάλυψη του σταθμισμένου με λεπτά ελαστικά χρυσού είναι φανερό ότι είχε ως στόχο τη δημιουργία της απαισιόδοξης εντύπωσης στον κοινό θεατή, ότι το ρυτιό ήταν φτιαγμένο ολόκληρο από το καλύτερο των μετάλλων.⁴³

Μια άλλη αδυναμία της εναλλακτικής πρότασης εντοπίζεται στον ιδιοιό της, αλλά και τη συμπεριφορά, των αγρίμων. Το ζώο δεν φροντίζει αμνημονεύτως, τοις άλλοις τον όχη μάσα στον περιβάλλον που η παράδοση σκονίζει. Το τοίκορα από αυτό καθόλου στη σύγχρονη του κεντρικού κειμένου, ενώ δύο ακόμα βρισκόμενα έξω από αυτόν, επιτηρούνται να το προσεγγίσουν. Αν υπονοείται ένας «άδρατος» περιμετρικός τοίχος, δεν μας δίνεται κανένα «παίχνιδι» για να τον υποδοχούμε. Εκτός αν δεχθούμε ότι τα αγρίμι είναι εξημερωμένα, υποταγμένα δηλαδή στη δύναμη των εννοιών του ανακτόρου. Στην περίπτωση όμως αυτή, η ανθρώπινη παρουσία θα ήταν οικονομικο-θεσμικά απαραίτητα, για να υποδεικνύεται την εξοικείωση των ζώων με κάποια, τουλάχιστον, πρόσωπα. Ο ίδιος ο Bloedon (1990, 75) παραδέχεται ότι η

βούν απεικονίζονται να ελεγχόμενοι (Evans 1990, 251, σελ. 119). Αλλά, και τα αγρίμι παρουσιάζονται, σε μαζικές συρραφιστικές παρουσίες, δεμένα από κάποιους (Evans 1990, 316–317, σελ. 208–209). Το ζώο, τέλος, του οικονομικο-θεσμικού θέματος του κεντρικού ως υποβόσκων της κτηνοτροφίας του ανθρώπου είναι στη φέρση (Evans 1990, 284–286).

42. Η επιβολή της εξουσίας των «κρίτων των ζώων» περιλαμβάνει την επιβολή τους και σε πιο αδύναμα ζώα, η επίλυση των οποίων απαιτούνται ικανότητες, διάφορες της ομαρτικής ούσης. Βλ. για παράδειγμα, το αποκόπτι του «κρίτων των ζώων», που κριτά στο χέρι του δύο παρά φέρει, η μέλιση φράδας (CMS VI, 140, αρ. 140). Εξημερωμένα, επίσης, εμφανίζονται δύο περισκοπικά, καθισμένα σε ερμάνη δάσκα, γέρμο από κάποιο (CMS VII, 227, αρ. 187).

43. Στη μυκιστική περίοδο, τα ετησιοκομμένα ανθρώπινα αγρίμι αντικαταστάθηκαν από ολόκληρο με παραπομπές, άπειρες (Evans 1901, 101–102). Δεν είναι βέβαια, όμως, αν απλά ορατότητα σε περιολογική πρόοδο, ή σε προσέτιθε, αναποδογίση ακόμα επιβολή, υλοποίηση σε μέρος των ηγεμόνων.

ερμηνεία του δεν μπορεί να λύσει όλα τα ερωτήματα που ανακύπτουν από την «ανάγκη» της παράδοσης του αγρίμου. Ένα από τα ζητήματα που τον φέρνουν σε αμφιγνία είναι και η αδυναμία που να αναγνωρίσει στα αρχαιολογικά κατάλοιπα του ανακτόρου της Ζάκου το κτηνικό συγκρότημα που απεικονίζεται στο ρυτιό. Διαιολογεί, πάντως, πρόχρημα αυτόν των αδυναμιών, προσέδοοντας τη χρονολογική διαφορά ανάμεσα στον χρόνο κατασκευής του αγρίμου και εκείνος της τελικής κατασκευής της θεσης (Bloedon 1990, 75 αρ. 81). Δεν φαίνεται, όμως, να λαμβάνει καθόλου υπόψη του την πιθανότητα το έργο να μην έχει κατασκευασθεί στη Ζάκου, αλλά να αποτελεί προϊόν εισαγωγής στη θέση, προχρημένο από κάποιο άλλο ανατολικό εργασιότοπο (Warren 1969, 180). Στην τελευταία αυτή περίπτωση, το πρόσωπο των οικονομικών στο ρυτιό βωμάτων θα πρέπει να αναθεωρηθούν μάλιστ σε ένα άλλο, καλλιτεχνικό και γεωγραφικό, χώρο.

Σημαντικό ερώδη σε μία τέτοια αναζήτηση θα μπορούσαν να αποτελέσουν οι θετικές παρατηρήσεις που έχουν διατυπωθεί μέχρι τώρα, είτε αυτές εμπεριέχονται στην επιχηματολογία υπέρ των ήδη δημοσιωγημένων ερμηνείων, είτε αποσκοπούν να προσέτιθε μια νέα, κάτω από άλλη οπτική γωνία, εξίσωση του ίδιου του αντικείμενου. Οι ουσιοποιίες των διαφόρων στην επιμέρους παρατηρήσεων κατάληξη τους ακολούθησε:

1) Το ρυτιό χρησιμοποιήθηκε ως μέσο προσηγορίας, με την ανατολική εξουσία και κύριο αποδέκτη τον απόλό κοίτη. Η προσηγορία αυτή επισημαίνεται διαμέσου της εντύπωσης που προκαλεί το ίδιο το αγρίμι, αλλά και ενός οικονομικο-θεσμικού συμβολισμού, οικείου στον αποδέκτη του. Εφόσον το κεντρικό οικοδόμημα της παράδοσης ξεφεύγει από το πεδίο του απλού «οικονομικο-θεσμικού συμβολισμού», η χρήση του ως κύριο στοιχείο της σύνθεσης θα βασιζόταν στα δυνατότητα ευχερούς αναγνώρισης και σε μέρος του θεατή. Η τελευταία θα ήταν δυνατή μόνο αν ο τελευταίος «γνώριζε» την ύπαρξη ενός πραγματικού, ανάλογο, αρχαιολογικού.

2) Το είδος της προσηγορίας που χρησιμοποιείται η πολιτική εξουσία για να ενισχύσει τη θέση της υποβόσκωνται τόσο από το είδος του αγρίμου (ισοδυναμικό

ρυτιό), όσο και από την επισημοποίηση θεσμικών συμβόλων (βωμάτων κριτών καθολογίας) και ποικίλου τελετουργικού εξοπλισμού (βωμάτων και τραπέζων προορισμό διαφόρων τύπων). Η θεσμολογική προσηγορία αποτελείται απόλυτα τον καλύτερο όλο των ηγεμόνων, στην αγρία να υποστηρίζουν τη θέση τους έναντι των υπακόμων τους, σε κοινωνίες με παραδοσιακό δομή.

3) Το κτηνικό συγκρότημα που απεικονίζεται βωμάτων—στην παράδοση, έχει αναμφισβητά ανατολικό χαρακτήρα. Αυτό επιβεβαιώνεται από τη χρήση των διακοσμητών και περιβαλλοντικών με διακόσμηση οπαρών, από την «επιτή» τοποθεσία όλων των οικονομικών κτιρίων, από την άπλητη χρήση βολεθλαστικών γεωμετρικών και, τέλος, από την τοποθέτηση, στο κέντρο της ανώτερης ζευγαροκής ζώνης, ενός σχήματος που παραπέμπει αβίαστα στον κινωτικό θρόνο.

4) Ο θεσμολογικός χαρακτήρας του οικοδομήματος δεν είναι δυνατό να αμφισβητηθεί. Τον θεσμολογικό—τελετουργικό εξοπλισμό του συμπληρώνει η παρουσία ζώων (αγρίμων και πωλιών), που απαιτούν συνθήκες σε κτηνοκομιακές παραδόσεις με καθαρά θεσμολογικό—συμβολικό θέματα.

5) Το κτηνικό σύνολο εμφανίζεται ως αρχαιολογικά απολύτως ευκατάστατο, προφανώς, στην ύπαιθρο, έξω από την πλεονεκτημένη ανατολική ζώνη. Κανένα όμως κέντρο της οικονομικο-θεσμικής περιόδου (στην οποία ανήκει χρονολογικά το ρυτιό), που έχει αναγνωρίσει ανατολικό ως «κρίτο», δεν διαθέτει τα αρχαιολογικά χαρακτηριστικά του εκκεντρώμενου στην ανήλιξη παράδοσης που εξετάζουμε.

6) Αν δεχθούμε ότι το ρυτιό προέρχεται από κινωτικό και όχι ζωοκομικό εργασιότοπο, όπως υποστήριξε ο P. Warren (1969, 180), τότε θα πρέπει να αναζητήσουμε τα αρχαιολογικά και οικονομικο-θεσμικά πρότυπα του οικοδομήματος της παράδοσης στην περιοχή της Κνωσού.

Ο παραπάνω γενικό χαρακτήρα, διαπιστώσεις μας οδηγούν αβίαστα στο μοναδικό, μέχρι σήμερα αποκαθισμένο, κτηνικό συγκρότημα που παρουσιάζει ισχυρή ομοιότητα με το αντίστοιχο εκκεντρώμενο στην παράδοση του ρυτιού της Ζάκου. Πρόκειται για τον Ζερμόνο «Νόμο Βασιλικό Τόπου» της Κνω-

41. Long 1974, 29. Ορισμένα από ζώων, μετά την εξημερωσή τους θέτουν τη δυνατότητα στην επιταξία του αγρίμι τους (όπως οι αιώνας σε συρραφή και συρραφισμός από τον Κνωσό Evans 1928, 764–765). Αυτό υπονοείται παραπομπές εξημερωμένα, όπως είναι το αγρίμι της Πύλης των Λένων της Μικσίας (Πρωτομινωτικό-Δελφικό 1967, 13. Μόλις 1966, 173–176) ή τελετουργικά, όπως είναι τα περιολογικά της «αβίαστα» του θρόνου στα αιώνας της Κνωσού, της Τριπόδας και της Πύλης (Beauch 1958. Younger 1995, 163. Rehak 1995, 99–101). Την οικιακή, πρόταση, στην θρόνο, όπως να υποδεικνύεται, η ε, επιβολή της εξουσίας, απολύτως των αγρίμων στην οικονομικο-θεσμική απόδοση των ζώων της περιολογίας της Κνωσού (Evans 1935, 913–914). Το ότι πάλι από το ζώο, αγρίμι, υποδεικνύεται και εξημερωμένοι παρά τη θέλησή τους, φαίνεται να επιβεβαιώνουν παραπομπές, στις αιώνας, ζώων και λίαντες εμφανίζονται δεμένα με πιστόλι από κάποιο αρχαιολογικό μέρος που ανήκει συμβολικά. Θεο (Evans 1901, 158–159. Σαυλάκης 1985, 182. Nilsson 1956, 252–253, σελ. 121. CMS I, 74, αρ. 58, 103, αρ. 87. CMS II, 50, αρ. 40. CMS XII, 383, αρ. 301. Evans 1990, 510–517). Σε μία περίπτωση μάλιστα, το ζώο φαίνεται να προστα-

οσύ, ή, όπως είναι ευρύτερα γνωστός, «Ναούχημο Τάφου»⁴⁴.

Είναι ενδιαφέρον να δει κανείς, πώς, όσοι αρχαιολόγοι με την παράδοση του ριμού της Ζάκρου, εμφανώς απροσημασμένοι από την εμπειρία περί τριμερούς κρημνισμού, αναπαρήλθαν εκ κρημνιστής ομορφιάς που παρουσιάζουν τα δύο οικοδομήματα. Ο J. Shaw (1978, σπ. 32) προτιμά να συγκρίνει το κνωσικό μεγαλύτερο κτήριο με την επιτύλι και αμφιβαλλόμενοι δομοί του Βαβυλόνιου, με την οποία αναγκαστικά ομοιάζουν, αλλά και διαφορετές –ως προς τον προσανατολισμό. Η G. Gsell (1985, 30, 99) περιγράφει στο να αναφέρει την προσάθετο αντανακλαστική των δύο κτηρίων που κάνει ο Shaw και να υποστηρίζει την υπόθεσή του, ότι η πρόσρη του «Ναούχημο Τάφου» διαμορφώθηκε κάτω από την επίδραση του αρχιτεκτονικού τύπου των τριμερών κτηρίων. Ομοίως, μια προσεκτικότερη γοηφία προκαλείται μετά στην αρχιτεκτονική του κνωσικού τάφου αποκαλύπτεται η σπεινή του συγγένεια με το οικοδόμημα του ριμού της Ζάκρου.

Μπροστά από τις προσόψεις και των δύο οικοδομημάτων υπάγει αθροισ γόαρος - αυλή, που περιβάλλεται από φυτό περιβόλι. Η είσοδος στην περίβλοιο –και στις δύο περιπτώσεις– βρίσκεται στο κάτω δεξιό άκρο του περιβάλλοντος γόαρος. Τμήμα τουλάχιστον της αυλής του κνωσικού τάφου είχε πλακοκώπησι (Evans 1935, 999-1000), στοιχείο το οποίο φαίνεται να μην αποκλείσει οι εικονογραφικές συμβολές που χρησιμοποιήθηκαν για τον αντίστοιχο γόαρο στο ριμό⁴⁵. Το κεντρικό οικοδομήματα παρουσιάζουν τριήμερη διάβρωση με εντελώς ανάλογη δομή: στο κέντρο υπάγει η πύλη, στον κνωσικό τάφο μέσα σε ένα είδος κίρκης (εικ. 12). Και στο ριμό της Ζάκρου, όπως, τα παλαιά περιθωρίασμα πιθανότατα χρησιμοποιήθηκαν με τέτοιο τρόπο, ώστε να υπονοείται μία κεντρική είσοδος στο βάθος μιας ομορφιάς. Εδώ, η πύλη παρουσιάζεται κλειστή και πιθανότατα ήταν διπλόπλη, σε κρήνη κα-

νείς από τον κατακόρυφο κεντρικό άξονα της διακόσμησης της, αποτελούμενο από σταθροφόρα θέματα. Διπλόπλη, ίσως ξύλινη (!), πύλη, που ασφαλίσει από μέσα, φαίνεται ότι έκλινε την είσοδο προς τον τριήμερο θόλο του «Ναούχημο Τάφου» (Evans 1935, 993-995). Η κρίση γραμμών ή αντήκρησαν διαμορφώσεων υπάγει στις πόλεες μεγαλύτερων ταφικών κρημνιστών, παρόλο που δεν αποδεικνύεται για τον τάφο της Κνωσού, βρισκόμενοι για την Κρήνη από την εικονογραφική απόδοση μιας τέτοιας κατασκευής στην παράσταση της ομορφιάς της Αγίας Τριάδος και, για την κυρίαρχη Ελλάδα, από τον τρόπο διακόσμησης των εισόδων των τάφων του Αιγίου και της Κλαυδιανήσσης στις Μινικές⁴⁶ και του τάφου II της Πρόσρητος (Κοιτιδί-Παραδορίου 1980, 152-153, πλ. XIVd). Ακόμα, τα πάρα κρήνη και των δύο οικοδομημάτων κλίνουν προς την αυλή με φιλολογία τούτες, κρημνιστές με ξυπόλυτους.

Και τα δύο κτήρια φαίνεται ότι ήταν διώροφα. Ο Α. Evans (1935, 965) αποκατάστησι στον όροφο του «Ναούχημο Τάφου» ένα δικόσμο κρημνιστήριο κρημνιστή, ενώ πλευρικά της εισόδου υπήθεσι τον υπάγει είσοδος «προαγορών» (εικ. 12), που θα χρησιμοποιήσι για τη θέσισι των τελετουργιών στον χώρο της αυλής (Evans 1935, 1001-1002). Μια τέτοια υποθετική αποκατάστησι φαίνεται μάλλον να επιβεβαιώνεται παρά να αναιρείται από την εικονογραφία του ριμού⁴⁷. Ο όροφος του κνωσικού οικοδομήματος γίνονταν προσόψεις και αποθεσίσι από τον εξωτερικό γόαρο, λόγω της μεγάλης κλίσης του φυσικού εδάφους και των εργασιών εκβραχισμού για την κατασκευή του τάφου. Ανάλογη ένταξη στο φυσικό περιβάλλον πρέπει να παρουσιάζει και το οικοδόμημα στο ριμό, όπως υποδηλώνεται και η σχετικά τίγκαλη αναρρήσι του ενός στήριου, από τον εξωτερικό γόαρο στη στήλη του πλευρικού κίρκου. Τέλος, η αντίσρη ενός γυροκίρκου θραύσματος διπλών κρημνιστών καθιστούσε στην επίψηση του τάφου (Evans 1935, 965) βρισκόμενοι ότι το κρημνιστή της Κνωσού, πιθανώς αερι-

Εικ. 12. Η πρόσρη του «Ναούχημο Τάφου» της Κνωσού, προς τον αθρο γόαρο - αυλή (Marinos - Hinner 1973, σπ. 46).

βός όπως το οικοδόμημα του ριμού της Ζάκρου, επίσητον θρησκευτικό (ή και άλλα) σύμβολα⁴⁸.

Η καταρτήσι απόδοσή της τούτης στο κνωσικό κρημνιστή στο ριμό οικοδομήματος με έναν υπαγομένω κρημνιστή τάφο είναι φυσικό να γερήσει μία εμπειρία. Τα βρισκόμενα από αυτά είναι: ποια είναι η σημασία της αντίσρης εικονογραφικής ζώνης, με την οποία φαίνεται να συνδέονται τα μέσα γέφυρα όσα της παράστασης (πυλάκι και στήριμα), αλλά και τα παντοειδή σύμβολα (δεξιό κέρατα, λόγχες, τριήμερο θρόνος ή βελούκος); Γιατί δίνεται έμφασι στον τελετουργικό εξοπλισμό και στον αθρο γόαρο που απλώνεται μπροστά από την κλειστή πύλη ενός τάφου; Έχει κάποια σχέση το επίψησο σπονδαίου ριμού

με το είδος των τελετουργιών που υπονοεί η παράσταση που φέρει. Και αν ναι, πώς βρήκασι στα γέφυρα των Κνωσίων, αντί να συνδέονται τον υπαγομένω επισητον νεκροί στην τελευταία του καταστάσι. Πριν όμως προαγορήσισισ σε μια απήψηση να απαντήσισισ στα παραπάνω ερωτήματα, ως δοξίσι σε συντομία ποιος είναι ο χαρακτήρας που αποδίδουν οι ερευνητές στο μοναδικό, ως προς τη μορφή του, παλαιό σαρκοφάγο της Κνωσού.

Ο Α. Evans επέστησε ιδιαίτερα στη λεπτή λεπτογία του Ναούχημο Τάφου: διπλόπλη, ως τριήμερο κρημνιστή στους ηγερίσι, αλλά και κρημνιστή στην θέσισι, κάτω από την προσάθετο της οποίας οι τελευταίοι επέθεσι (Evans 1935, 1000-

44. Αρχαίοι - Temple Tomb». Για το σημαντικό αυτό οικοδόμημα, βλ. επίσης Evans 1935, 966-1017 / Long 1959, 60-61 / Πάυσα 1978, 436-437.

45. Βλ. παραπάνω.

46. Βλ. μεταξύ άλλων, και Μαρινόσι 1953, πλ. 1' Marina-

nos - Hinner 1959, σπ. 149.

47. Αν και εδώ το «δύοσμο κρημνιστή» διαμορφώσι σε δύο επίψησι, κάτι που μπορεί να εξηγηρείται με συνιστάμενη εικονογραφία του εισόδου.

48. Δεξιό κέρατα φαίνεται ότι υπήθεσι και άλλους τύπους, όπως αυτόν στο Χανιά Τσιού (Long 1974, 67). Αποδοχή της ίδιας συνθέσης προαγορήσισ τα θεωρού-

1001). Αναφέρεται μάλιστα σε μία πληροφορία που παραδίδει ο αρχαίος ιστορικός Διόδωρος, σύμφωνα με την οποία, ο θρόνος/στέφανος τούρου του Μίλου στην Έρμη της Σαλαμίνας ήταν διάφορος, με τερματικό θάλαμο στο ισόγειο και διάφορο από αμφιστάσιο στον Δροσδίτη στον όροφο (Evans 1935, 960· Πάπας 1978, 436). Ανάλογη περιγραφή δίνεται για τον τάφο του βασιλιά της Κύπρου Κινύρου, στην Πάφο (Evans 1901, 120-121· 1921, 160). Ο Evans υποστήριξε πρώτα την τάση γράφει και χρησιμοποιεί τους τμήμα του νεκρού, αλλά και της θέστιας, στην οποία του διάφορου τούρου της Κνωσού (Evans 1935, 1000-1001)⁴⁹. Την τάση αμφιστάσιο θανάτων και αναίμακτων προσορών έβλεπε από τον τάφο, τόσο προς τα θέστια όσο και προς τον αναμορφωμένο σφηκτικό ισπίμο νεκρό, υποδηλώνοντας και οι γρασιές παραστάσεις της ομορφότερης της Αγίας Τριάδος (Long 1974, 35-53, 61-71, εκ. 17, 87).

Σύμφωνα με αυτά τα δεδομένα, οι τάφοι των ηγεμόνων, όπως οποιούς αναπαράγεται από τον Evans—αλλά και από άλλους ερευνητές (Αλιζόου 1964, 35)—και ο «Ναυαρχικός Τάφος» της Κνωσού⁵⁰, ήταν συγγενούς και προς τα οποία εξυπηρετούσαν μεν την παλαιά λατρεία, χρησιμοποιούν όμως στην πραγματικότητα στο να συνδέσουν, στη συνείδηση των πιστών, τους κατοίκους την εξουσία με τους θεούς. Κάτω από αυτό το πρίσμα, η πιθανή ταύτιση του οικοδομήματος στην παράσταση του μυτού της Ζάκρου με τάφο δεν αντιβαίνει με την αναγνώριση στο ίδιο συγκείμενο ενός κρητού. Την ύπαρξη του τελευταίου επιβεβαιώνουν, πέρα από κάθε αμφιστάσιο, οι τρεις βίβρα και το «πρίνο» μέσα στο οποίο βρισκόταν και του οποίου η θρησκευτική - τελετουργική χρήση είναι προφανής.

Μία τέτοια ερμηνεία δεν αντιβαίνει, επίσης, στην ερμηνεία προσημασιολογικού ρόλου του αγχέσιου, στην οποία παραπάνω αναφερθήκαμε. Η σημασία του τάφου ενός ή περισσότερων ηγεμόνων είναι φανερά να εξεταστεί ιδιαίτερα από όσους ανέλυαν την εξουσία τους από σπέντες. Οι νέοι άρχοντες, στις περιπτώσεις αυτές, έχουν κάθε όραση να καλλιεργήσουν στη συνείδηση των μέλην της κοινότητας αισθητικά αιώνας υποσημής και ομορφότερος προς τις σπέντες των παλαιών ηγεμόνων τους. Η διαδικασία αυτή σκοπεύει στο να παρόμοιο είναι την—πρόβλημα κληρονομία από το γεγονός του θανάτου—τάξη των πραγμάτων, την οποία κάθε κοινωνική ομάδα έχει ανάγκη ως σημείο αναφοράς. Στους πολιτισμούς της Εσχέρης του Χαλκού στην Ανατολική Μεσόγειο, η προσθήκη παγίσματος του θεομού της κληρονομικής βασιλείας οδήγησε στη θεοποίηση και λατρεία των νεκρών ηγεμόνων⁵¹.

Υπόχρηση, όμως, στην παράσταση του μυτού της Ζάκρου, αποδεικνύεται ιστορικά, που να συνδέουν άμεσα το οικοδομήσιμο οικοδόμημα με κάποιον ηγεμόνα· Στον αναμορφωμένο χαρακτήρα του ίδιου του αντικειμένου, αλλά και του κρητικού συγκριτικού της παράστασης ήδη αναφερθήκαμε. Η κόψη από το ίδιο προσημασιολογικό πρίσμα εξάγει της ανώτερης ζώνης επιβεβαιώνει ότι, πραγματικά, αυτή αποδεικνύει την «αλειψία» της ερμηνείας. Το κεντρικό αντικείμενο έχει, στην πραγματικότητα, ένα μόνο παράλληλο στην αρχαϊκή εποχή: το κρητικό του γραμμοειδούς θρόνου της Κνωσού, ο οποίος κατά τον Α. Evans υπήρξε ο θρόνος (ή ένας από τους θρόνους) του Μίνωα (Evans 1921, 3-5· 1935, 910).

Η ομοιότητα του αντικειμένου της παράστασης του μυτού της Ζάκρου και του κρητικού του κνω-

σοικού θρόνου δεν περιορίζεται στη σχεδόν ακριβή αναπαράσταση, στο πρώτο, του κομπομορφικού περιγράμματος του δεύτερου. Υποβλητικότερη ακόμα είναι η αναλογία των δύο αντικειμένων, ως προς τη θέση που είχαν, ανάμεσα σε ανθητικά διακοσμημένα ζώα που καθίσταντο έθιμα ανθηκόντων. Η υποκατάσταση των απλών ζώων με τα στήρια δεν φανερώνει να έχει ιδιαίτερη σημασία, αφού απλά, όπως είδαμε, σε πολλές ανάλογες περιπτώσεις, στην κρητομυκηναϊκή εποχή. Τα ζώα στο μυτό α-κομπομορφικό τα πρόβατα πόδια τους ακριβώς εμπίπτει από το κρητικό, στο σημείο δηλαδή που θα έπρεπε να βρίσκεται η έδρα του θρόνου. Η λεπτομέρεια αυτή μπορεί εδώ να έχει κάποια σημασία: ίσως, υποσείνει ότι δεν αναμένεται στο άρασμα μέλλον, το οποίο του καθίσματος, είτε από θεο είτε από άνθρωπο.

Η καθαρά «τοπογραφική διάκριση» της ανώτερης ζώνης του μυτού και η στενή της αναλογία με τοπογραφικές συνθήκες στο ανάστρο της Κνωσού, της Πάφου, των Μικανών και της Πρωτόης κάνουν αρκετά πιθανό ότι το τμήμα αυτό της παράστασης αποτελεί απλή αναπαράσταση μιας υπαρκτής αναμορφωτικής τοπογραφίας. Τοπογραφίες με την ίδια διάκριση, όμως, προήχθησαν μόνο από μεγαλύτερα δωμάτια, τα οποία «αναγνωρίστηκαν» ως «αθώους του θρόνου». Κατά συνέπεια, η σημασία των χώρων αυτών είναι άμεσα αναμφιστάσια με εκείνα που θα προσελάμβαναν μια συνολικά απεικονιστική της όραση και η αναμφιστάσια στην παράσταση του μυτού.

Την άποψη του Evans ότι ο Αθώος του θρόνου της Κνωσού χρησιμοποιήθηκε ως ένα είδος κρητοειδούς, στο οποίο λειτουργούσε ο ίδιος ο βασιλέας ως αντιπροσώπος της θέστιας (Evans 1921, 3-5· 1935 902, 910), αμφιστάσιο πρώην ο H. Reusch (1958, 348-358). Η τελευταία, βασίζοντας σχεδόν αποκλειστικά σε επονομαζόμενα παράλληλα, υποστήριξε ότι η θέση που καταλαμβάνει ο «θρόνος του Μίνωα» στην τοπογραφική σύνθεση είναι εκείνη που θα

ήχησε να κινήσει η ίδια η φυσική θέστια (Reusch 1958, 348). Ως απόδειξη χρησιμοποιεί μάλιστα κάποιες σφραγισμένες παραστάσεις, που θεωρεί ότι αντλούν την ήμισυ τους από την κνωσική τοπογραφία και παρουσιάζουν γρήγορα να πλάσσονται γυναικεία μορφή, η οποία καθ' ύλην ταυτίζεται με τη θέστια (Reusch 1958, 356). Στο ίδιο πλαίσιο, πάνω - κάτω, κινούνται και οι στο πρόσφατα διατυπωμένες απόψεις των W. Niemeier (1987), M. Capetron (1987, 325) και P. Rehak (1995, 110 και επ. 159). Η Ν. Μαρτίνοου (Marinatos 1995, 46-47), επισημαίνει να γυροφόρος τις δύο απόψεις, υποστηρίζει ότι ο θρόνος προσοφείλονται να τη βασιλεία, η οποία ενσωματώνει τη θέστια και αποτελεί την «καρδιά» του ανακτόρου. Την άποψη της φέρνουν να υποστηρίξει, εκ πρώτης όρασης, η επονομαζόμενη, αφού σε καθένας μορφή που περιλαμβάνει ανάλογη, σχεδόν αποκλειστικά, στο γυναικείο φύλο (Rehak 1995, 97⁵²). Πρόσφατα, αμφιστάσιο ακόμα και η άποψη θρόνου να τη μινωαϊκή ανάστρο (Rehak 1995, 99-101), ενώ για τις «αθώους του θρόνου», που είναι μέχρι πρώτων αναγνωρίστηκαν στα λεγόμενα μινωαϊκά «μάγαρα», υποστηρίχθηκε ότι λειτουργούσαν, μάλιστα, ως χώροι ορισμένων (Rehak 1995, 111-112). Τέλος, με αμφιστάσιο τη παραπάνω τοποθεσία, ξεκίνησε μια εκ βάθρων νέα συζήτηση σχετικά με τον ρόλο, η ακόμα και την ύπαρξη, του «άντακτο», τόσο στην μινωική (Péron 1990, 274-277· Hägg· Marinatos 1987, 331-332)⁵³, όσο και στην μινωαϊκή γάλα (Rehak 1995, 116-117).

Παρά τον σημαντικό ορισμένο ερευνητών σχετικά με τη ζήτηση της βασιλείας, αλλά και της σχέσης της με τη θρησκευτική εξουσία (Niemeier 1988, 241-242)⁵⁴, η αρχική άποψη του Evans εξακολουθεί να αναμφιστάσια μιας ευρύτερης αποδοχής (Πάπας 1951β, 412· Flunmark 1965, 95-96· Σαυαλιώλητες 1968, 245· Papanastasi 1983, 276· Pentfield 1983, 278-

49. Ανάφορα στα άλλα σημεία, φέρνεται ότι αναπαράγεται γυναικεία και τα τοπογραφία (Evans 1921, 189-190, εκ. 137· Σαυαλιώλητες 1971, 15· Long 1974, 47-48· Ραϊν 1980, 41).

50. Εκτός από τα μινωαϊκά των μεταγενέστερα αρχαιολογικά και τα παλαιά που αποδεικνύονται στα αρχαία του παραχρησμού, τον αναμορφωμένο χαρακτήρα του οικοδομήματος επιβεβαιώνει η παρατήρηση του Evans ότι η πρόσοψη του ανακτόρου την όψη της βίβρας πλάτος του κνωσικού ανακτόρου (Evans 1921, 393-396, εκ. 284-286). Η αναλογία των δύο κρητικών ανακτόρων από την παρο-

οία του ίδιου «προσημασιολογικού» χαρακτήρα, υποστηρίζει και τον ίδιο κατασκευαστή (Evans 1935, 995).

51. Εδώ πρέπει να σημειωθεί η εμφανής επιδραση που είχαν τα παλαιά έθιμα άλλων μεταγενέστερα πολιτισμών πάνω στις θρησκευτικές ανάγκες των μινωαίων. Στοιχεία, για παράδειγμα, αρχαιολογικών παλαιών έθιμων εντοπίζονται αρκετά εύκολα στην παράσταση της ομορφότερης της Αγίας Τριάδος. Για μια σύνθεση των σχετικών δεδομένων, βλ. Hiller 1999.

52. Όπως, βλ. Younger 1995, σελ. LXXV: μια αναμορφωμένη ανθηκή μορφή καθίσταται ο θρόνος κρητού από ομοιότητα γρήγορα.

53. Είναι ενδιαφέρον ότι ο G. Kopcke, ενώ χρησιμοποιεί γρήγορα της παλαιάς άποψης ενός πρώην «άντακτο» με ανάλογη των ηγεμόνων της Ανατολικής αρραβόνα, καταλήγει στο να υποστηρίξει για τον Κρήτη ένα είδος αναμορφωτικής μοναρχίας (Kopcke 1987, 258). Τα αν-

κνωσικά αρχαία που έληξαν στο φως στην Σαρωνίδα ανήκουν και τον Αργείο βασιλεία ότι οι ηγεμόνες των «Κρήτων» και των «Αργείων» (βλ. «Κρήτες» και «Μινωαϊκή» θεωρούνται «άντακτο» των πρώτων βασιλείων της Ανατολής (Clare 1995, 146-149).

54. Ανάφορα σχετικά, για τον μινωαϊκό όραμα γάλα, βλ. ορισμένα ο Γ. Μελώνης (Melonas 1966, 168-169).

279; Πλάτων-Παντοκρίτης 1986, 667; Hood 1995, 393-395). Άρα ο σχετικός με το ζήτημα της «θέσης βασιλείας» στη μοναχική Κριση είναι και η εργασία της λέγουσας «γερονιάς διοίκησης»⁵⁵ (Neisewer 1988, 240-243; Palaima 1995, 136; Rehak 1995, 112; Younger 1995, 153). Πρόκειται για την απεικόνιση στην εικονογραφία οπότε μιας ανθρώπινης μορφής, ανδρικής ή γυναικείας, που κρατά προσηπτό ημερέος της ένα σκεπτόρ ή δόρυ. Ως προς την ταύτιση της μορφής δεν υπάρχει ομοφωνία: άλλοι «βάζουν» σε αυτή τ η γενναία θέσιμα (Niemiö 1988, 240-243), άλλοι κρίνουν τις παραστάσεις κατά περίπτωση, αναγνωρίζοντας στις εμπλεκόμενες μορφές ποτέ θεότητες και ποτέ ηρώνας (Marinatos 1995, 41-42, 46). Με βάση τη γνώμη οργανισιακή παράσταση της «Μητέρας των Ορέων», όπου το αντικείμενο που κρατά η κεντρική μορφή προτείνεται να είναι δευτερεύοντος, που καθ' ύποληπτο εστιάζεται να το βεβαιώ, οι Β. Ραϊτσκόβι (1972, 173) και Α. Ρεάφιλντ (1983, 278-279) υποστηρίζουν ότι το μεταβιβάζονο «στοιχείο» συμβολίζει τ η βασιλική εξουσία. Την τελευταία μεταδίδει η θία η θέσιμα στον βασιλιά, καθιστώντας τον εκπροσώπο της επί της γης (Kraepfacker 1995, 54-57; Marinatos 1995, 46). Επομένως, οι μορφές που προσιάνουν το σκεπτόρ της εξουσίας τους, μπορεί να ταυτίζονται τόσο με θεότητες, όσο και με ηρώνας. Στη διόπτιση αυτή οφείχεται και η αμφισημία των ερμηνείων μερούσι στη μορφή που κυριαρχεί στην παράσταση του γνωστού «Λαυρηόμο του Δεσποτίου»⁵⁶ από το Καπέλλι Χανίων (Tzedakis - Hallgr 1987; Pélou 1990, σπ. 40; Βουλιώτ 1990, 434-437).

Μόνο αδιαφορήσιμο γεγονός της παραπάνω προβαλλόμενης αποτελεί η γενική αποδοτική αναγνώριση του αντικειμένου που κρατούν οι μορφές ως «σκεπτόρ», το οποίο συμβολίζει, συνειδητοχία, την εξουσία. Ο Τ. Ραίμα (1995, 135-136) σκεπτόρ με

διοδικό τρόπο τ η σημασία του σκεπτόρ, το οποίο φαίνεται να προσλαμβάνει, για τους κατοίκους του προϊστορικού Λαυρίου, υπεριωριστική δύναμη. Μεγαλύτερη αξία όμως έχει η παρατήρησή του ότι στην κλασική Ελλάδα το σκεπτόρ ταυτίζεται ουσιαστικά με το δόρυ. Αυτό η ταύτιση δεν αποβλέπει να έχει τις ρίζες της στην προϊστορική περίοδο, αφού, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι απεικονίσεις των σκεπτόρων στις παραστάσεις με «γερονιάς διοίκησης» δεν σκίζονται την άνω απόδεξη των αντικειμένων (Evans 1928, 790-792, εικ. 51c, 808-809, εικ. 528). Όμως, σε μία τουλάχιστον περίπτωση η ταύτιση του σκεπτόρ με δόρυ είναι προφανής. Πρόκειται για τ η σφραγίδα από το νεκροταφείο των Αδαμάντων Νέσσου, όπου εικονίζεται ανδρική μορφή, η οποία, σύμφωνα με «γερονιάς διοίκησης», κρατά δόρυ (CMS V, 2, 483, αρ. 608). Κατά συνέπηση, φαίνεται πιθανό ότι και στην υπόλοιπη παράσταση που περιλαμβάνει τον «γερονιάς διοίκησης» το αντικείμενο που κρατά η βίσιμα μορφή αποδοθεί δόρυ⁵⁷.

Υπό τ η φως της παραπάνω σκεπτόρ, τα εικονίζοντα στο μνή της Ζακρού λογιζομύ ανεπαίτητα θα πρέπει να ταυτοθόν θύλων με τελεωυργικά δόρυα που επήλυν τ η θέση σκεπτόρ. Τελεωυργικές λέγησης, πλίσια διακοσμημένα, έχουν βρεθεί τόσο σε τάφον όσο και σε κτίρια με θρησκευτική προομολό, όπως είναι αυτό στα Αντιμυσιλία, στις Αργείες (Σακελλάρειος - Σακελλάρειος 1997, 595-599, εικ. 621-623). Τ η σχέση θρησκευτικής και πολιτικής - οργανωτικής εξουσίας υποστηρίζουν, όμως, δύο μεγάλες γέλλουες λέγησης, που αποτελούν κριτήριο ενός πλίσιας κνωστικού τάφον της ΥΜ Π περιόδου⁵⁸ (Evans 1935, 859-863, εικ. 843). Η χρήση του εικονογραφικού θέματος των τελεωυργικών δορυών σε παραστάσεις που τονίζουν την πολιτική εξουσία των εικονίζοντων μορμών υποστηρίζεται από παράσταση σε αναπαλλόμενα σφραγισμοδίανδρο που προήρχεται από τον θαλαυπύ τόρο

της Κακάρης, στην περιοχή του Ναυπλίου (CMS V, 2, 465, αρ. 585). Εδώ, οι λέγησης, σφαιρικός όγκος στην παράσταση του μνή της Ζακρού, ορίζουν μετόχι, στις οποίες εικονίζεται άριμα που το σκεπτόρ λίσιας και το δωδεκθέ αναθέτη με μωσολία.

Είναι, κατά συνέπηση, λογικό να υποθέσουμε ότι το αποδοθέν στα μνή δόρυα συνδόνισμα με κάποιον ηρώνα, η παρουσία του οποίου υπονοείται από την απεικόνιση του θήου⁵⁹. Τα μαγευτικά διηολύ κτίρια, εξάλλου, που εικονίζονται ανάμεσα στα δόρυα, επότερουν συνθήκη οικοδομημάτων ανατολικού χαρακτήρα και πιθανότατα αποδίδονται γρήγορα μεθ θρησκευτικής προομολό, καταπιεθόμενους από το πάλυ⁶⁰. Το φύλο του άνδρος ηρώνα είναι, βίβλια, δύσκολο να επιβεβαιωθεί. Αξίζει, πάντως, να σημειωθεί, ότι τα σφρήμα σπ μωσολία εικονογραφία φαίνεται να υποστηρίζονται περισσότερο με ανδρικές μορφές⁶¹. Σε ανήλικη παράσταση σε γέλλουδα από τον θαλαυπύ τόρο 55 των Μεκάνων αποδοθεί ανδρική μορφή που πλατυμάνεται από σφρήμα και στέματα ανήλικη ο πρώ κίονα (Hood 1978, εικ. 116; Σακελλάρειος 1985, 174-175, εικ. 73, XI; Χριστομυσιώτ 2000, 139). Άρα σκεπτόρ είναι και η μορφή που αναγνωρίζεται ως «πίσις αγήρονον» σε σφραγίδα από τ η Μάλια (Long 1974, 56), ενώ άνδρικός άνδρικός σε δύο σφρήμα εικονίζεται σε σφραγισμοά από τον Οκία των Σαρρήνις στις

Μολύνες (CMS I, 184, αρ. 163; Τουρναμύα 1995, 265). Σε κομμάτι ανήλικου μνή από τ η Ζακρού Παντοκρίτη της Κνωσού εικονίζεται ανδρική μορφή να τρέβη από τ η κίονα ένα σφρήμα (Warten 1969, 177, 181, P488; Kaiser 1976, 18°). Τ η σχέση άριμα και γενναίος μορμών «βίβλιας θέσιμα» με τ η ζου από επιβλήματα η γενναία απεικόνιση της «θέσης των Αγγήρων» στο άριμα μνή δόρυα της Σαυλήτης Γαλακίας από τ η Ζακρού (Πλάτων 1974, 15, εικ. 5), αλλά και σφραγισμοά «και άλλες παραστάσεις» του εικονογραφικού κλίμα της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείας (Βασιλαυπύ 1995, 302-304, εικ. 237^ο).

Όλα τ η παραπάνω βίβλιώνου ότι η ανήλικη ζωγραφική ζύση στην παράσταση του μνή της Ζακρού, «βίβλιας θέσιμα» πιθανότατα από κάποιον υπαρκτού μωσολία ττορφαρία, χρησιμοποιήθηκε εικονογραφικά για να υποδηλώσει ότι το ττορφο οικοδομημα «ανήλικη» σε κάποιον νεκρό ηρώνα. Η θέση του θήου τον μαρτυρεί καλά, είτε για να υποδηχτεί τ η θέσιμα (Πλάτων 1951, 410-412; Πλάτων 1970, 144), είτε τον ίδιο, κατά τ η διάκριση κάποιον τελείων ηρώνων που επρόκειτο να λάθουν γέγο μωσολία από τον τάφο τον (Evans 1935, 1000-1001, 1016-1007; Πλάτων 1970, 208; 1978, 437^ο). Τίσις, όμως, το εικονογραφικό στοιχείο χρησιμοποιείται εδώ ως απλό υπατηρής για τ η θέση που

55. Αγγλικά: «Commanding Gesture».

56. Αγγλικά: «Mother's Impression».

57. Για τ η σημασία του δόρυον στην μωσολία κίονα έχει μιλήσει ο Α. Ξαννί (Evans 1935, 841-844). Βλ. ακόμα, Σακελλάρειος - Σακελλάρειος 1997, 598-599, εικ. 623.

58. Τη λέγησης «Τάφον του Αργήρου» (αγγλικά: «Chief-

ταυή Grave»). Πιθανότατα, την πολιτική εξουσία επιβεβαιώνουν τ η δόρυ ή αυτίου που κρατά ανήλικη μορφή από τ η σφραγίδα της με γενναία θέσιμα, στο γνωστό βίβλιας της «πίσις σφραγισμοά» από τον θαλαυπύ τόρο 66 των Μεκάνων (CMS I, 117, αρ. 101; Σακελλάρειος 1985, 191, εικ. 82; Younger 1995, 159; Rehak 1995, 104, εικ. XXXVIc).

59. Από τ η συνδυασμό θήου και ανήλικη έχει προκύψει, όπως φαίνεται, τ η σφρήμα 761 της Γραμμικής Β γλώσσας (Evans 1971, 626, εικ. 464; 1995, 684, 687, τικ. 666, 670; Πλάτων 1951, 408; Palaima 1995, 137), το οποίο κίονα, με τ η σφρήμα από αυτόσημο σφρήμα της Γραμμικής Α Πέπεισιμα, η συνδυασμός αυτές θαυρβίαμα άριμας για τ η υποδείξιμα της πολιτικής (βασιλικής) εξουσίας.

60. Επει υποστηρίζει (D'Azusa 1992), ότι η προσηπτόρ αυτή είχε στήσιμο τον Κνωσό.

61. Άρα σκεπτόρ, για παράδειγμα, είναι τ η σφρήμα μορφή που άριμα που σκεπτόρ σφρήμα, στην παράσταση θαυρβίαμα από τ η σφραγίδα από τ η Αβλή (Evans 1935, 822-823). Για ανήλικη μορφή σε σφρήμα σφρήμα σφραγίδα, βλ. Νίλαου 1998, 254, εικ. 127; Younger 1995, 165, εικ. LVIII, g, 187, εικ. LXXXb, 187, εικ. LXXX; Αξίζει να σημειωθεί ότι στα ηρωιστικά σφρήμα το σφρήμα συνδόνισμα με αρχή βίβλιας (Αρχή) σφραγισμοά μιλήσει σε αρενωπύ θέσιμας (Gadd 1983, 63).

62. Στο βίβλια άριμα του σκεπτόρ θρησκευτικής ανήλικη αναπάρτησε που βίβλιας ταυτίζεται με κίονα. Αυτό υποστηρίζει τ η ανήλικη εικονογραφική μορφή που σφρήμα με σφρήμας μορφής, ηρωιστικής στην ανήλικη σφρήμα σφρήμα και δόρυον στην παράσταση του μνή της Ζακρού. Το ήμα του σφρημού σε συνδόνισμα από με τ η θήα της σφραγισμοά σφρήμα, εξάλλου, δεν είναι δύσκολο στη μωσολία εικονογραφία (CMS II A, 124, αρ. 107; CMS II A, 271, αρ. 214; CMS X, 42, αρ. 2).

63. Σε σφραγισμοά από τ η Αγία Τράβια εικονίζεται ανήλικη γενναία μορφή και μωσολία της σφρημα, όπως βεβαιώνεται από (Lavi 1929, 134-135, εικ. 144, εικ. D; Ro, εικ. CMS X, 161, αρ. 160).

64. Αξίζει να σημειωθεί εδώ, ότι οι J. Younger και P. Rehak συνδόνισμα τ η «θία» με το σκεπτόρ ηρώνα, η οποία καλά για υποδείξιμα έρρηκίσματα στην θήου της Κνωσού, με εικονογραφικά θέσιμας θήου τ η φύλαξη των κίονων (Rehak 1995, 108, σπ. 199).

κατέχει εν ζωή ο μόνος και ένστικτο του οικοδομήματος. Σε αυτή την τελευταία περίπτωση, θα πρέπει να «μολογήσουμε την πθάνωπτα» αυτής ο υπαγωγής να μην αποβλέπει ένα από κριτήριο του καλύτερου της παράστασης, αλλά αντιγραφή ενός υπαρκτού συμβολικού στοιχείου, που θα λειτουργήσει και ως «αίμα» του τάκου. Οι «επιθύμητες στίλβες» θεωρούνται για καθαρά μνηστική σπυρίθω (Αδριάντος 1963, 152-210), στη μνηστική περιγραφή όμως μεταρπύσσεται, τωλάρωτον κατά την ΥΜ III περίοδο, οι μίσο για να ελάρβει η σημασία κλίσην τάκου (Καλλιάρης 1995, 410-412, 416). Φαίνεται ότι απαιτούν οι όλα τα είδη τάκου, δεν είναι όμως σφαιρικοί που θα μπορούσαν να είναι η θέση ή η σημασία σφαιρικοί οι μα επιτήρητο κατασκευά, όπως είναι οι «Ναυσηγοί Τάκου» ή το οικοδόμημα που αποδίδεται στο ρητό της Ζάκου. Αξίζει πάντως να σημειωθεί η μορφολογική ομοιότητα του «κρίσιμου του θρόνου» της παρτίστασής μας και των επιτηρήτων σπύλων από τον ναυκό περίβλο των Αργών (Σακελλάρης 1972, 408-411, εκ. 20-25).

Το πλαίσιο του εικονογραφικού παράλληλου του οικοδομήματος που αποδίδεται στο ρητό της Ζάκου απεικονίζει σε άκτιμο χροού θάσσα από τον θωλάτο τάκο στο Καυκάσι Βόλου (Κουρουσιάνης 1906, 224-227, πίν. 14· Νίλσον 1950, 174, εκ. 79· Βουλιός 1990, 452, εκ. 15b). Στο κέντρο ενός τρίτου οικοδομήματος, τα πύργα κλίτη που ονομάζονται «λένο-νας» προς τον θωλάτο με τούγκος ζεστίς ληδοδομής, υπάρχει φησί πύλο, που εικονίζεται, όπως στο ρητό της Ζάκου, κλειστό. Το ότι το κέντρο ήταν διάφορο βεβαίως από την παρουσία σφαιρικών δοκών, στα ενδοκώμα της ληδοδομής, στα πύργα κλίτη, και πάνω από την είσοδο, στο κεντρικό. Έχει υποθεί ότι τα δοκώ αυτά αποδίδουν τη κλιμακία απολίξεις εγκάρσιων δοκών, που θα στήριζαν τον άροκο⁶⁵. Το θάσσα είναι καταγραφόμενο στο ανώτερο τμήμα του, επισημαίνεται όμως ότι την κατασκευή επίστευον

διπλά κέρτα καθήρως, όπως στο οικοδόμημα του ρητού της Ζάκου (Νίλσον 1950, 174). Σημειώνεται, ότι στο θάσσα του Βόλου περιλαμβάνεται μόνο το πρώτο οικοδόμημα, γεγονός που ενισχύει την άποψη ότι αυτό αποβλέπει το οριστικό στοιχείο και της κλειστής παράστασης που εικονίζεται στο ρητό.

Μεγάλες μορφολογικές αναλογίες με το τρίτο οικοδόμημα του ρητού παρουσιάζει και ο λεγόμενος «βυρσός», που εικονίζεται στην κούπητη ζώνη της τοιχογραφίας του «αίδιου», στην Σιάπη 3 του Ακρωτηρίου της Θήρας (Μαρίνου 1984, 74-84, εκ. 43, 53· Ντόμας 1992, 129). Ο βυρσός βρισκόταν εγκλωπός στη στήλη, στο μέσον του οικοδομήματος, και από αυτόν ρέει αίμα που «ποτείει» την κατασκευή, με σπύρες και κρύνα, διαρύνει θύρα του ισογείου. Την αίμα που, και σε αυτήν την περίπτωση, αποδίδεται κλειστό, επιστήριξε μόνο με διπλά κέρτα καθήρως. Το τελευταίο πθάνωπτα, υποδηλώνεται και τα θέση ενός πραγματικού βωμού. Την κεντρική είσοδο πλευρικών τούγκοι κριμαίνονται με το ισοδομικό σύστημα, όπως ακριβώς είναι κριμαίνονται οι τούγκοι των πύργων κλίτην στο οικοδόμημα της Ζάκου. Από το αμφοβαρμένο κέντρο απομακρύνεται οθόριβα, «φραπέυει» θα όχει κοπίς, ναρά γρηναί, ενδοκίμαίνονται με αραχούφωτον πύλο. Τα μορφώματα αυτά αποδίδουν να συνιστούν άλλες, γενναίκες σπύρες, μορφής, ή μία από τις οποίες φαίνεται να έχει την πρόθεση να καταβεί στο οικοδόμημα περιδρόμο που κρηπί στο χέρτα. Η Ν. Μαρτίου αναρωτιέται αν οι κλειστές σπύρες των πύργων—όπως αυτές που εικονίζονται στην εν λόγω τοιχογραφία—θα μπορούσαν να έχουν την ίδια λειτουργία με τις φροδόμενες των αραχούφωτων πύργων, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν ως συμβολικά μέσα για την επισκοπία των δύο κώρων, αυτού των ζυσητιών και εκείνου των ναυκών (Μαρίνου 1989, 139-140)⁶⁶.

Γενικό χαρακτηριστικό ομοιότητας με το τρίτο οί-

κοδόμημα η σπυρί της προορράς των κριών οι θρόνοι μορφή, που πθάνωπτα τακτίζεται με τη θέτω. Η σπυρί θών των δύο σπύλων, αν η κούπητη αποδίδει ναυκό ληρική, παραρτίζεται στην ανώτερη ζώνη του «Ναυσηγοί Τάκου», όπως την πρόνεο η Evans, αλλά πθάνωπτα και του οικοδομήματος στην παράσταση του ρητού της Ζάκου.

οικόμημα του ρητού της Ζάκου παρουσιάζει και το χαμηλότερο κέντρο που εικονίζεται στο κρηπί ενός άλλου σπύργου λήθου ρητού, αυτή η φορτί από την Κουσό (Πάτωνα 1951a, 153-156, εκ. 5· Αλεξίου 1959, πίν. ΑΑ'· ΑΕ'· Stevenson-Smith 1965, 71, εκ. 93). Εδώ, το οικοδόμημα, αποβλέπουν από τρία τμήματα, με το κεντρικό θάσσα φησίθω, φαίνεται να ενισχύεται σε τούπη, στην οποία μορφή κοπίς να δει το ισογείο του. Μια ανώτερη μορφή, πθάνωπτα, βρισκόταν από την χαμηλότερο κέντρο και σφαιρικών αποβεί κούπητη με φροσί ή φροσί (Σ) στο θάσσα. Το κούπητη παραρτίζεται άροκο στο ανώτερο σπυρίθω που εικονίζεται στη σπυρί προορράς σπυρίθωσής θέτωσας, στη σφαιρική της Αγίας Τριάδος. Φαίνεται, λοιπόν, αρκετά πιθανό, κίδο από το φως της προτεπόμενης εγκρίτης, να την παράσταση του ρητού της Ζάκου, να αποβλέπεται και έδο μια τελετουργία προορράς, όρι σε από κομμάτι, όπως υποστηρίχθηκε (Πάτωνα 1951a, 153-156), αλλά σε έναν βασικό τάκο⁶⁷. Την αναλογία των δύο παραστάσεων υποστηρίζει η παρουσία—και στις δύο—των φησίθω σπύλων ή κώων με τα τετρακώτα επίστευον, που φαίνεται να αποβεί χαρακτηριστικό στοιχείο κρηόν οικοδομήματος.

Ός προς τη γενική διεθέτωση του οικοδομικού χροού—με αβρο περιλήξωσες γάρω σε πρώτο επίπεδο και ανώτερη κρηόν στο βόθωσ—αναλογίες με την παράσταση της Ζάκου εμφανίζει και η απεικόνιση ενός κτήματος στο οραματικό δοκώλλω από τον θαλασσοδότο τάκο 91 των Μυσητιών (Evans 1901, 183-184, εκ. 57· Evans 1928, 752-753, εκ. 486⁶⁸· 1930, 137-138, εκ. 89· CMS I, 144, αρ. 127· Σακελλάρης 1985, 259, πίν. 124). Το οικοδόμημα έδο φαίνεται μικρό, αλλά πθάνωπτα είχε θύρα στην πρόορρα, ίσως διακοσμημένη. Η κούπητη ομοιότητα της παράστασης με εκείνη του ρητού της Ζάκου

εντοκίμαται στη στήλη του οικοδομήματος, όπως εντοκίμαται, ανάμεσα σε δοκώλλωσες, σπυρίθωσες που παραρτίζεται στην «θρόνο» ή στο επιτήρητο σήμα, της ανώτερης ζυσητιών ζώνης της δεξιάς. Τάκος, έδο από το άροκο υπάρχει μνηστικό θύρα πθάνωπτα από σπύρες, που θα μπορούσε να τακτίζει με έροκο ή εγκρίθω. Αν η υπόθεση της τακτίζεις του οικοδομήματος και αυτής της παράστασης με τάκο είναι σωστή, τότε έρομο μια ακόμα περίπτωση όπου υποδηλώνεται σχέση μεταξύ του ναυκού και κίσην από τα άλλα του.

Η προτεπόμενη εγκρίθω του οικοδομήματος του ρητού της Ζάκου ως βασικό τάκο, όμως, μας υποδηλώνει να επανειδέσουμε την πθάνωπτα σημασία και των κλειτών εικονογραφικών στοιχείων της παράστασης. Τα πύλο—έχο γίνι ευρήτωρ δοκώ—ότι στη μνηστική εικονογραφία χρησιμοποιούνται για να υποδηλώνουν την απάνενα θέτωσας (Evans 1921, 223· Νίλσον 1950, 330-340· Μια 1958, 17· Πάτωνα 1974, 154· Warren 1990, 356). Η παρουσία όμως πύλων στη σπυρί της σφαιρική της Αγίας Τριάδος (Long 1974, 39-40) υποδηλώνει την πθάνωπτα ότι τα τελευταία συνδέονται, τωλάρωτον σε ορισμένες περιπτώσεις, και με τωρικές τελετουργίες (Αλεξίου 1964b, 104-105). Υπάρ αυτές της άποψης είναι και η σφαιρική—σφαιρική απόδοσ πύλων σε ακριβήρα κούπητων οραματιών που βρισκόταν στην Τριώνη Βουκίας (Σταυρούδης 1971, 13, πίν. 7b· Σταυρούδης 1972, 222). Είναι λοιπόν πιθανό, ότι—και στην περίπτωση της παράστασης της Ζάκου—τα πύλο συμβολίζουν την φησί του ναυκού (Evans 1901, 105), αν και η τακτίθωσ της φησίθωσ δεν θα πρέπει να αποκλεισθεί⁶⁹.

Με τωρικές τελετουργίες και δοκώσες φαίνεται να συνδέεται και η διεθέτωσ κλιμακία που εικονίζεται στο οραματικό τμήμα του «επίστευον». Τα κούπητωρ—και ίσως τα μνηστικά—στη μνηστική εικονογραφία

65. Όπως, πάνω από το ανώτερο της σπυρίθω του θαλασσοδομής τάκου 81 των Μυσητιών αποβείθωσ κούπητων σφαιρικών ή δοκών, που, στην περίπτωση αυτή, φαίνεται να αποβείθωσ μία ανώτερη ενός σπυρίθωσ δοκώσματος από τον κρηκό, ανακρούει, χρησιμοποιεί (Κουσιώ-Φαρινοπούλου 1980, 152-153, πίν. XLV, d).

66. Την ανώτερη τοιχογραφική ζώνη της ίδιας παράστασης

67. Ο W. Stevenson-Smith (1965, 71) πιστεύει ότι το κρηπί—με τη σπυρί της ενδοκίμαται του κούπητων σπυρίθωσ με άλλο που δεξιά, περίθωσ ανώτερη με προορράς οι «hadden» (Evans 1930, 64, εκ. 37). Είναι λοιπόν πύλο να εντοκίμαται, ή το κρηπί-έδο από το πύλο και κρηπίθω στο κρηκό σπυρίθωσ. Επιστήριξε, η κούπητη έδο μορφολογίας πύλων που εικονίζονται στο δεξίω οί-

κό κρηπίθω μορφή να αποβείθωσ την πλευρά της βωθωδομής διεθέτωσ («stirred portion»), που κρηπίθωσ από το έδο το ανώτερο της Κουσόσ.

68. Ο S. Hiller (1999, 366) ανώτερη της παρουσία των πύλων στην παράσταση της σφαιρική της Αγίας Τριάδος, οι αραχούφωτα επίστευον. Στην οριστική έτην το πύλο συνδέεται συμβολικά με την φησί του ναυκού.

παράλληλα της δομής αυτής είναι η βεβαιωτική κατοικησιμότητα που εμφανίζεται νεκρά της παράδοσης της ομορφιάς της Αγίας Τριάδας και το αντίστοιχο που μεταφέρει γενεαλογικά μορφή σε βάρκα, στο χαμένο δασυλίθιο του Μόχλου. Έχει υποστηρίξει –και για τις δύο περιπτώσεις– ότι το θέμα προέρχεται από την αρχαιολογική εικονογραφία και μάλλον εκείνη που συνδέεται με δοξασιές σχετικά με τη γαλήνη του ζωού (Long 1974, 49; Hiller 1999, 367; Σουβιτσιού-Ιντwood 1973, 150-151, 153-154). Αν όμως στην Αλιγιάση το θέμα φαίνεται να έχει περισσότερο συμβολικά αξία, στην Κρήτη μετουσιώνεται σε μια υπαρκτή κατοικησιμότητα, που, όπως δείχνει το ρετιό της Ζάκρου, κατ'εξ ορισμένης θέσης, τονίζεται σε μια ειδική τελετουργία. Μια βεβαιωτική κατοικησιμότητα αποτυπώνεται από τρία οικολογικά βρέθηκα στα Γουρνώ, προσεγγισμένη σε υπήρξε τόκο (Long 1974, 49). Η Ν. Μαρτίνοου, όμως, υποστήριξε ότι η κατοικησιμότητα που αποδίδεται στο δασυλίθιο του Μόχλου ήταν ξύλινη και χρησιμοποιεί για τη μεταφορά του κρούσι δένδρου (Μαρίνου 1989, 138-139). Ο τρίτος απόδοσης του ίδιου εικονογραφικού στοιχείου στην παράδοση της Ζάκρου δείχνει ότι η δομή πρέπει να ήταν μόνιμη, κτιστή από πέτρας ή από πλίνθοις. Υπό το φως αυτές της παρατήρησης, φαίνεται πιθανότερο ότι στο δασυλίθιο του Μόχλου η απεικόνιση της είναι μάλλον συμβολική, κάτι που παρ'ότι περισσότερο και με το γενικό χαρακτήρα της παράδοσης. Αν η τελευταία αποδίδει, χρησιμοποιεί ένα ταξίδι διά θάλασσας προς τα Ηνώσια Πεδία, τότε η ταπεινή σημασία του βεβαιωτικού «βουρνού» στην παράδοση του ρετιού φαίνεται να επιβεβαιώνεται (Αλεξίου 1972, 90-98; 1973, 8-10; Salehi 1986, 163-166; Wiedle 2000, 194-198⁶⁹).

Για τη σύνθεση του αρκτικού βουρνού με τις τοφικές τελετουργίες δεν γνωρίζουμε πολλά πράγματα. Στο υπόλοιπο φράγμα από τον Καμιάρι, όπου έχει αποτύχει σε εικονίζεται τελετουργία προορο-

ρύν προς τους νεκρούς (Long 1974, 66), χρησιμοποιούνται μάλλον κωνοειδείς τράπεζες, παρά βουρνού. Με αρκτικές βουρνού, πάντως, ταύτιση ο Στ. Αλεξίου (1973, 10-11) το αντικείμενο που εικονίζονται στις στενές πλευρές μιας ΥΜ λάρνακας από το Γόδι Ηρακλείου, συνδέοντάς τους, μάλλον, με τον κύκλο των νεκρικών τελετουργιών.

Οι βουρνού χρησιμοποιήθηκαν, προηγουμένως, σε ταφικές τελετουργίες, το γνωρίζουμε και από τα in corpora παραδείγματα, που ήρθαν στο φως στον θαλάσσιο τάφο στο Αποκοκκί και στον Χρυσόλακκο των Μαλίων (Long 1959, σπ. 33). Για το μεγάλο όμως ορθογώνιο βουρνού που καταλαμβάνει το κέντρο του «μνήματος» στην παράδοση του ρετιού της Ζάκρου, δεν είναι εύκολο να βρεθούν παράλληλα, είτε εικονογραφικά, είτε in corpora. Θα μπορούσε βέβαια να υποστηρίξει ότι στον βουρνού αυτό, αν κρίνει κανείς από τις διαστάσεις του, γίνονται οι απαιτούμενες θέσεις προς τμήν του νεκρού, όπως αυτή που εικονίζεται στην παράδοση της ομορφιάς της Αγίας Τριάδας (Long 1974, 61-71, σκ. 87)⁷⁰.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η ανιχνευτική κατοικησιμότητα που ακουμπά το γέλιο της κτιστής αυτής δομής. Φαίνεται ότι αποτελείται από αρχαία τσιπιδωτά ξύλα, που τα συγκρατούσαν, το ένα πλάι στο άλλο, σκοινιά ή άλλα κοντινότερα ξύλα, τοποθετημένα εγκάρσια, σε ίσα μεταξύ τους διαστήματα. Στο εκτετατικό βρέθησαν λειψάνων τάφων στον Πόρο Ηρακλείου, φράγμα αποσπασματικά μακριά και κοντά (Αλεξίου 1969, 204) και την Ρ. Mully (1996, 209, 211) αποτελούσαν υπολείμματα νεκρικών φραγμών που θα ήταν τα μορφή σπάρου. Αν και η προοπτική με την οποία έχει αποδοθεί η κατοικησιμότητα στην παράδοση του ρετιού της Ζάκρου δεν βοηθά, η ταύτιση με το μυστικό φράγμα κάποιου είδους παρουσιάζεται, υπό το φως των ευρημάτων του Πόρου, ως πιθανή.

Για την προορισμένη συμβολική παρουσία του κρούσι στην παράδοση, τέλος, δεν είναι εύκολο να υπάρξει κάποιο ασφαλιστικό κρίσιμα. Ο κρίσιμος στη μινωική Κρήτη φαίνεται ότι ήταν ένα από τα πρώτα φράγματα (Evans 1921, 506, σκ. 364a, b και d; Cameron 1976, 5 και σπ. 19; Warren 1988, 24), συνδέθηκε, όμως, τόσο με θάνατος και θέρση, όσο και με πρόληψη και ιερές αρκτικές γενεές (Βουτσίνα 1999, 4; Μουσιλιώτης 1999, 9-10). Από τις άλλες ιδιότητες του (θεραπευτικές, καταπραυντικές, αρωματικές), ξεχωρίζουν οι χρηματικές, αφού θεωρήθηκε ως εμπορεύσιμο βουρνού πρώτα είτε για βουρνού σε βουρνούς ιερών (Μουσιλιώτης 1999, 9-10). Είναι ενδιαφέρον ότι, σύμφωνα με τις πηγές της Τραμυλίας Β τράπεζας, ο μινωικός «κόμπος» είχε κύριο από τον προσκομικό του έλεγχο ένα εργατήριο βουρνού με πορφόρα (Palaima 1995, 133 και αρ. 49). Η παράδοση αυτή, που φαίνεται να καθίσταται από τη μινωική Κρήτη, μπορεί να συνδυάσει την απεικόνιση κρούσι με τη μορφή του ίδιου του ηγέρου, που θα έπρεπε να ενδοκρίεται για την περιποίηση και καθαριότητα του⁷¹. Τότε, όμως, όπως πιστεύει ο Ρ. Warren (1988, 27), το φράγμα όπως και μακριά από το εικονίζονται στη μινωική τέχνη, να συνδέονται συμβολικά με τη γονιμότητα και τη διαίτηση της ζωής ή την αποφυγή του θάνατος.

Ένα ακόμα βασικό κριτήριο στην απόφαση για μια καλύτερη κατανόηση της σημασίας των εικονογραφικών στοιχείων που εμφανίζονται στην παράδοση του ρετιού είναι το οικολογικό: θα μπορούσε να καθοριστούν κανείς που «παρμένα» χρονική στιγμή της χρήσης του οικοδομήματος έχει αποσυνθέσει.

Είναι προφανές, λόγω της παντοίας απουσίας αντιδραστικών μορφών, ότι η προορισμένη είτε αναμένεται, είτε έχει ήδη ολοκληρωθεί. Πέντε (5) στοιχεία συνηγορούν υπέρ της τελευταίας αυτής πιθανότητας:

- 1) Το ποσό είναι από το δικό κλίτος του οικοδομήματος φαίνεται να έχει μόλις αποσυνθέσει.
- 2) Η νόημα του οικοδομήματος παρουσιάζεται ερ-

μηνικά κλισιά, πιθανότητα ασφαλισμένη από μέλα (Evans 1935, 993-995).

3) Τα κλισιά της ελιάς έχουν ήδη αποσυνθέσει πάνω στον δασυλίθιο κατοικησιμότητα – βουρνού.

4) Αν η κατοικησιμότητα πάνω στον μεγάλο κεντρικό βουρνού ταυτισθεί με νεκρική κλίση, έχει τότε χρησιμοποιηθεί, αφού εμφανίστηκε κενή.

5) Τα στήρια «αποδοθούν» να ανήκουν στο οικοδόμημα και να μινωίσι στο «μήνυμα», ασφαλιστικά διαπιστώνονται την αποσύνθεση των τελετουργιών.

Οι παραπάνω παρατηρήσεις, εφόσον στην απόδοσή του ή με την ταπεινή τελετουργία έχει μόλις ολοκληρωθεί, το ταρικό όμως μεταφορικά εξακολουθεί να προβάλλεται με τη λαμπρότητα του και αντιπροσώπευται, στο εξής, από το παλιό στον νεκρό ηγέρου ζωού.

Η απόδοση της παράδοσης του ρετιού της Ζάκρου σε έναν εικονογραφικό κύκλο, διαχωριστικό από εκείνον στον οποίο είχε για χρόνια ενταχθεί, ίσως μορφή το γενεαλόγο ζήτημα των ερμηνειών στη μινωική εικονογραφία. Είναι προφανές ότι η παράδοση αυτή δεν θα μπορούσε να αποτελεί ένα μινωικό παράδειγμα απεικόνισης κάποιου ταρικού κατοικησιμότητας ή νεκρικών τελετουργιών. Η γνωστή παράδοση της ομορφιάς της Αγίας Τριάδας και τα πλάνα ομορφιάς από τον τάφο στον Καμιάρι έφραξαν μέχρι σήμερα τελείως ξεχωριστά από το υπόλοιπο κλίτος της προορισμένης εικονογραφίας. Είναι αξιοσημείωτο, πάλι οι ερμηνείες δεν έδωσαν τη δέουσα προσοχή στην παρατηρούμενη πλήρη αντιστοιχία μεταξύ ανακατασκευών και εικονογραφικών δεδομένων, όπου αφορά το θέμα των ταρικών τελετουργιών⁷². Τα πρώτα βεβαιώνουν ότι από τα ΠΜ μέχρι και το ΥΜ χρόνια της ταρικής απόδοσης τελετουργιών με αποδοθέντες ταρικές και προοριστικές ταρικές (Πάτων 1970, 203-224). Είτε κανείς δεχθεί την άποψη περί ταρικής λάρνακας διαμέσου της τάφου μετουσιώσεων προς τμήν των νεκρών (Evans 1901, 105-121; Nilsson 1926, 426-443, 587-600; Αλεξίου 1964β, 100-107; Πάτων

κρούσιος (Βουτσίνα 1999, 4).

72) Το ερμηνεύει επίσης, για παράδειγμα, από τον J. Van Leeuwen (1981, 14), χωρίς όμως και να αντιπροσώπευται.

69. ΔΕΚΕΤΑ να σημειωθεί, ότι οι γενεαλογικά κλισιά που βρέθηκαν στον τάφο Βόλαρο του «Νεοελληνικού Τάφου» στην Κισιάς είχε χρησιμοποιήσει κάποιο κλισιά ορισμού κλισιάς (Evans 1935, 996). Για τη σημασία των κλισιάς σε αρχαιολογικές ταρικές τελετουργίες, βλ. και Hiller 1999, 367.

70. Την τάφου θάνατος μερλίαν ζωών και προς τμήν των νεκρών ηγέρου ή άλλων περί ταρικών ηγέρουσις προσκομίζονται και ο «αποσπασματικά ταρική» στην Ολοκλήρω τάφο Α των Αργεννών (Σακελλάρη 1968, 243-246).

1970, 203-224), είτε αποσιγάσει ότι προσαρμοζόμενες και οργανωμένες προεργασίες λάμβαναν χώρα μόνο κατά τη διάρκεια κάθε νέου τμήτος (Long 1974, 80-82; Marinatos 1995, 45), δεν μπορεί, σε οποιαδήποτε περίπτωση, να αρνηθεί ότι η σημασία που αποδίδει ο μινωικός ορισμός καθαρά ταραχό τελετουργικό είναι μεγάλη. Από την άλλη πλευρά, οι εικονογραφικές παραδόσεις συνδέθηκαν, σχεδόν αποκλειστικά, με θρησκευτικές τελετουργίες που δεν φέρουν από καθαρά οργανολογική τακτοποίηση. Ο A. Pfafflied (1987, 90) πιστεύει ότι τα ιερά κρηνικά υψιστάγματα τους κοινούς τμήτους, στην τέλεση δημόσιων τελετουργιών. Όμως, τα ανακτορικά δεδομένα βεβαιώνουν ότι οι ταριαιές τελετουργίες συγχρόνως, τόσο κατά τη MM III περίοδο (πύργος του Καρπάρα), όσο και κατά τη YM χροιά (πύργος του Πόρου, «Ναούσητος Τμήτος», Τμήτος 5 Αγίας Τριάδος, πολιούχια του YM II και III νεοκρατορία). Σε μέρη περιπέτειες μάλιστα, μπορεί να μάλιστα κατείχε για «ανακτορικές» ταριαιές τελετουργίες, όπως βεβαιώνουν τα ευρήματα του «Ναούσητου Τμήτους στην Κνωσό, αλλά και η παράσταση στη σφαιροκόρη της Αγίας Τριάδος.

Ο Α. Evans (1901, 120) παραδέχεται πρώτος, ότι κάποια από τα μικρά ιερά που απεικονίζονται σε μινωικά και μινωικά οργανολογικά διακρίματα έλασαν την καταγωγή τους από την ταριαιή αρχιτεκτονική. Εμφάνισαν μάλιστα τις παραδοτικές δύο διακρίσεις, από το θησαυρό και τις Μουσικές, ως απεικονίζονται στο Βιβλίο για την θύλακο κάποιων πολεμιστών (Evans 1901, 176-180). Διαπιστώνεται όμως την άποψη ότι δεν πρόκειται για έναν πολεμιστή θεού, αλλά μάλλον για θεό Αργάριου, ο Α. Pearson (1942, 33-39) φέρνει τους και άλλες παρο-

δοχές σε οργανολογικά διακρίματα ως απεικονίζονται του νεοκρατικού θρησκ. συνδέσει όμως την υψιστάμενο θύλακο με το πρώτο στάδιο του αίνου «κύκλου της βλάστησης». Σημαντική συμβολή της ερμηνείας του Pearson, ωστόσο, αποτελεί η αναγνώριση, σε οργανολογικό στοιχείο των εξελαφισμένων παραδοχών, του ταριαιού πύθου, στοιχείου που υποδεικνύει τη σύνδεση των τελευταίων με τον εικονογραφικό κύκλο που αφορά τις ταριαιές τελετουργίες (Pearson 1942, 32, 35, 36)⁷³. Το στέδιο του θύλακου ο «κύκλος της βλάστησης», με τον θύλακο και την πύθη αντίστοιχα των θημάτων, ίσως απειλεί και ο μύθος που σχετίζεται με τον Γαϊόχο, τον γιο του Μίνως. Ο μικρός Πάϊκος, ουσιαστικά ταρυγμένος μέσα στο μέλι ενός πύθου, έγινε διούσιω να επανέλθει στη ζωή με τη βοήθεια του Πολυδώου (Πλάτων 1970, 203). Περιπομπά όπως από που δίκαιος ο μύθος πηλώνει απήχηση της δοξασίας των μινωικών περί ανώτατης των νεκρών, με τη βοήθεια ειδικών τελετουργιών. Θα πρέπει, επομένως, να συζητηθεί αν παραδοχές που απεικονίζουν νεοκρατικό θρήνο υποδεικνύουν, στην τέλεση ταριαιών τελετουργιών, όπως όπως ένας τέτοιος θρήνος θα είχε μόνο θύλα (Evans 1930, 140-144)⁷⁴.

Οι παραδοχές που απεικονίζονται στη ανάλυση αγρία της κατηγορίας του πρώτου της Ζάκου, φέρνουν σε αρκετές περιπτώσεις να περιλαμβάνουν μια ανάλυση θρηματική. Τα οικοδομήματα που εμπνεύσανται παρουσιάζουν αναλήγει με κάποια της παράδοσης της Ζάκου, ενώ τα οργανολογία που εικονογραφούνται θα μπορούσε να υποθεθεί ότι σχετίζονται με κάποιες ταριαιές πρακτικές. Σημαντική είναι η παρατήρηση του P. Rehak (1995, σμ. 51) ότι σε

τη αντίστροφο, ενώ στο διακρίματα του Αργάριου (Pearson 1942, 36; Warren 1990, 356).

74. Φύλακα πηλάκι ότι κάποια από τα οργανολογικά διακρίματα του βρεφάτου σε τμήτους, κατασκευάστηκαν ειδικά για να φερθούν στο δίκαιο του νεκρού. Υπό τη διοργάνωση αυτή είναι και το ότι κρατά από αυτή είχαν κάποιες φέρει, γενικός που δείχνει ότι είχαν φερθεί ή χρησιμοποιηθεί πολύ λίγο, πριν να ταριαιές με τον διωκτικό τους (Porphyrus 1973, 272; Evans 1978, 435). Τον όμοιο αυτοί είναι ορατό και ο Α. Evans, παρατηρώντας τη μεταλλική μορφή που είχε ο διακρίματος σε οργανολογικά διακρίματα από τους τμήτους των Ιουδαίων (Evans 1906, 12-13).

αβήματαί μαριαιές, στις παραδοχές αυτές, είναι κάτι απεικονίζονται αβήματαί. Κάτι τόσο μπορεί να φερθεί ότι αυτή η τάξη των αγριών χρησιμοποιήθηκε μάλλον από άνδρες παρά από γυναίκες. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί επίσης, αν αποδείξει σύμφωνα το γεγονός ότι στην παράσταση της σφαιροκόρης της Αγίας Τριάδος είναι οι αβήματαί μαριαιές που τελούν τις προεργασίες προς τον εικονογραφούμενο νεκρό⁷⁵.

Η αναλογία ανάμεσα στη θρηματική της παράδοσης, του πρώτου της Ζάκου και στις θρηματικές παραδοχές που απεικονίζονται σε άλλα ανώτατα τμήτους, όπως εκείνο που προέρχεται από τις Γαρούδες, υποδεικνύει την πιθανότητα ότι όλα τα ανακτορικά της σφαιροκόρης κατηγορίας χρησιμοποιήθηκαν σε ταριαιές τελετουργίες. Οι P. Rehak και R. Laffineur (Rehak 1995, 450-451) υποστήριξαν ότι η ρητά από, όπως και τα λήθη ρητά - ταυροκορμικές, κατασκευάστηκαν για να χρησιμοποιηθούν σε κάποιες ειδικές τελετουργίες, στο τέλος των οποίων ενώνεται καταστήματα. Παραδέχονται, μάλιστα, ότι το πιθανότερο είδος τελετουργίας για μια τέτοια χροιά είναι εκείνο της ιερής πράξης, που θα συνέδειε την τάξη του ιδιοκτήτη τους (Rehak 1995, 452)⁷⁶. Η σκόπημα καταστήματα, κατά τη διάρκεια της ταριαιής ανακτορικής που υποφέρει ιδιοκτήτης του νεκρού φερθεί ότι αποσιγάσει μια γενικευμένη συνθήκη για την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, αλλά και για την Κρήτη ειδικά, κατά την Εποχή του Χαλκού (Ακτίον 1980; Soles 1999). Η δυσκολία όμως ενδέχεται αυτής της πρότασης, όσον αφορά τη ανάλυση ρητά, έφτασε στο γεγονός ότι, τονώτατος στον μινωικό χώρο, τα κομμάτια τους δεν προέρχονται από τμήτους.

Στο σημείο αυτό ως χρησιμοποιήσαμε στο ρητά της Ζάκου, για να εξελαφίσουμε ουσιαστικά τις συνθήκες ειρικής του.

Το ανακτορικό βρεφάτου χρησιμοποιούμενο οι τμήτους τμήτους, θα ανακτορικό είναι οι διακρίματα του σφαιροκόρης, κάποιος ρητά από τη Λαυκή Πύλη του ανακτορικού (Πλάτων 1974, 150)⁷⁷. Ο ανακτορικός προεδέχεται να αποδίδει το διακρίμα των τμήτους του σφαιροκόρης του φησίζοντας κατακροφή που έπληξε τη θεός. Ο Ε. Bloedon (1990, 59-60 και σμ. 6) απορρίπτει την σύνθεση, σφαιροκορμική στη θεωρία της πρωταρχικής κατακρορής του ανακτορικού, που είχε προτείνει ο ανακτορικός του. Πέρα όμως από τη σύνθεση για το είδος της κατακρορής που έπληξε τη Ζάκου, οι συνθήκες αναλήγει του σφαιροκόρης παρουσιάζονται ανακτορική. Εμφάνισμα διακρίματα άλλα η απόλυτη της ταυροκορμικής ταριαιών, αλλά και η ανακτορική κάποιο που εμπνεύσανται τα κομμάτια του.

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία, φερθείται φερθεί πηλάκι ότι, όπως υποστήριξε ο P. Rehak (1995, 442-443, 450-451), το σφαιροκόρης από κομμάτια όσον συνήθως η τελική κατακρορής της θεός. Και αφού ο πηλάκορμος τόπος χροιάς του σφαιροκόρης υποθεθεί ότι είναι το άμεσο περίβλετο κάποια ανακτορικού τμήτους, φερθείται λογικό να υποθεσώμενο να τη ρημάτι του παρουσιάζονται κατά την εκκαθάριση (ή σύλληψη) ενός τέτοιου οικοδομήματος. Η περιπέλιγη και διακρίμαλη ενός τέτοιου σφαιροκόρης, όσον και κομμάτια, θα ήταν, ορατότατα, πολυτάραχα σημαντική. Τα οικοδομικά του αξία οργανοματικά η παρουσία του φησίζοντας χροιάς με το οποίο είχε επικαλεσθεί και το οποίο, φερθεί, κατά την περιπέλιγη των κομμάτων του, αποσιγάσει. Τον καλύτερη του αξία ανακτορικός οι ντόπιος ταριαιών

φερθείν οι ανακτορικός δεδομένα από τον βρεφάτου τμήτο Α των Αργάριου και έναν τμήτο στην Τηλία του Σαούρου στην Κρήτη, αλλά και τα εικονογραφικά στοιχεία που περιγράφουν στην παράσταση της σφαιροκόρης της Αγίας Τριάδος (Rehak 1995, 451).

77. Τα ανακτορικό περιπέλιγη βρεφάτου όσον, τονώτατος τμήτο από το κύριο μέρος του ρητά, βρεφάτου είναι επάφο, φερθεί ουσιαστικά μόνο από το δίκαιο του διοικητικού XXVI (Πλάτων 1965, 178; Mann L. 1988, 112).

73. Ο P. Warren (1990, 355-356) δεν συμφωνεί με την ταύτιση των εικονογραφικών στοιχείων με τον πύθο. Πιστεύει ότι αποσιγάσει μάλλον πως βρεφάτου, Η. Ν. Μαρινάτου (Marinatos 1990, 88-89), ότι και σφαιροκόρης στα δύο εικονογραφικά στοιχεία των πύθου, σφαιροκόρης να τον αποσιγάσει από τις ταριαιές διαδικασίες. Προτείνει ότι υποδεικνύει την απεικονίζονται κρησίδα ή μέρη, που μπορεί να συνδέονται με τη ρητά - και έτσι συνδέεται με την άσκηση - των σφαιροκορμικών στην εκκαθάριση τελετουργιών. Η πηλάκι, κατά τη Μαρινάτου (Marinatos 1990, 31), σχετίζεται με τη γαριή της βλάστησης (σ.κ. 91). Στο διακρίματα του θησαυρού, όμως, ο πύθος απεικονί-

της χρονοσημασίας, πιθανότητα, ως πρότυπα σε δικιά τους έργα, κάποια από τα εικονογραφικά του στοιχεία (Πάιδων Α. 1987, 215-216). Η συμβολική του οβεία, τέλος, είναι αδιαμφεβήτα, αφού υποδεικνύει το ρυθμικό αποκολλητικό ένα από τα τελευταία αντικείμενα που ήταν προσωπικές ιδιοκτησίες ενός βασιλιά, νεκρού ή, ηθικά.

Είναι λογικό να υποθέσει κανείς ότι ο τόμος που περιέχει στην ουσία είχε καταπέσει το αντικείμενο επί των εσθίων που ακολούθησε στην παράσταση που το κοσμούσε. Σημαντικότερη δέση οι ερωτήσεις του εικονογράμμου αναφορικά με τον «Νοσηγόμο Τάρο» της Κνωσού. Ανάλογη βασιλική τάρο - κερύφαινα ότι υπήρχαν και σε άλλα μεγάλα διοικητικά κέντρα (Long 1959). Επομένως, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο ότι το ζακρό κτήριο που τιμωρείται στο ρυθμικό αποκολλητικό ένα, επισημασμένο μέγαν στήριμα, τόσο σημαντικό στην περιοχή της Ζάκρου. Έχει ωστόσο υποστηριχθεί ότι το ανάκτορο ρυθμικό είναι ένα κνωσικό έργο, προερχόμενο μάλλον από το ίδιο εργαστήριο που κατασκεύασε το ρυθμικό των Γερώνων (Warren 1969, 180). Σε αυτή την περίπτωση, δεν θα ήταν απίθανο και τα δύο ρυθμικά να προέρχονταν από τον ίδιο τάρο, που βέβαια δεν

μαρτυρούσε να είναι άλλος από τον «Νοσηγόμο Τάρο» της Κνωσού.

Ο P. Warren (1969, 174-175) χρονολογεί όλα τα ανάκτορα ρυθμικά στη MM III - YM I περίοδο, σύμφωνα με τον A. Evans (Evans 1935, 988-992), ο «Νοσηγόμος Τάρος» ελήφθη από μια γενική καταστροφή στο τέλος της YM IA. Τότε εκκενώθηκε και από το καλύτερο παραχμένο του, από το οποίο ένα τμήμα φυλάχθηκε σε όχημα στον βράχο, λέγα μάλα βέβαια από αυτόν⁷⁸. Στην ίδια πύση - κάποιο περίοδο, σύμφωνα με τα τελευταία παρήρημα της έρευνας (Haton L. 1999, 677-680), ανήρτη και η ζυγούρα του νέου ανακτόρου της Ζάκρου, που πρόσφερε αποδόθηκε σε κνωσική παράδοση⁷⁹. Μια ελαστική υπόθεση που προκύπτει από αυτούς τους συγχρονισμούς είναι ότι το ανάκτορο ρυθμικό «έρθε» στη Ζάκρο μαζί με τους Κνωσικούς αποίκους της. Αν κάτι τέτοιο γίνει καταργημένο δεκτό, όλα τα δεδομένα συνιστούν στο ότι οι τελευταίοι είχαν ως πρότυπα τους κάποιους που θαφε μάλλον από το περιχόμενο του βασιλικού τάρου της Κνωσού. Δεν αποκλείεται, μάλλον, ουσίς ο «κόποιος» να ήταν ένας από τους νόμους διωδούχους του κνωσικού θρόνου.

πρόκειται συνέχρη «Κνωσός Ανάκτορο, Πόλεως Πολιτείας, που θαφε γάρη τον Νοσηγόμο του 2000 στο Ηράκλειο Κρήτης, Α. Πάιδων, Το YM I ανάκτορο της Ζάκρου και Κνωσός έδει από την Κνωσός (από δόσεις, στα πρακτικά του συνεδρίου).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΞΙΩΝ, ΣΤ.
1959 «Νέα παράσταση λεπτομέρειας επί γενναίου άνδρα του αρχαίου», Κρητικά Χρονικά 13, 346-352.
1964α «Μουσική επί σφαιρών», Κρητικά Χρονικά 17, 339-351.
1964β Μουσική πολιτείας, Ηράκλειο Κρήτης.
1967 «Τέτατη γενναίου λέρων και ασημένια πολιτείας», AAA 2, 1, 84-88.
1972 «Μουσική και αρχαία επί τάρο που το Τέλε, Ηράκλειο», AE, 86-98.
1973 «Νέα παράσταση πύσης επί γενναίου άνδρα», Πεπραγμένα του Γ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου, Α.

- Αθήνα, 3-12.
ΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ, Μ.
1963 «Ελληνικό Ιππότερο ρυθμικό», Ad 17 (1961-2) Μόλυβο, 152-210.
ΑΥΣΤΡΩΜ, Ρ.
1980 «Intentional Destruction of Grave Goods», στο LAFINIER 1980, 213-217.
ΒΑΛΙΟΥΡΑ, Ν.
1995 «Ο κνωσικός πολιτείας», Αθήνα.
ΒΕΤΙΝΚΟΥΡΤ, Ρ. Π.
1985 *The History of Minoan Crete*, Princeton, New Jersey.

- ΒΕΤΙΝΚΟΥΡΤ, Ρ. - V. KARAGEORGHIS - R. LAFINIER (εμπ.)
1999 *Mélanges. Studies in Aegean Archaeology Presented to Makridakis H. Wiener as He Enters His 65th Year*, Agios 20, Liège.
BLEDIGN, E. F.
1990 «The "Sanctuary Rhyton" from Zakros: what do the Goats mean?», στο Agios 6, Liège, 59-78, nrs. XVI - XXI.
BOULINA, E.
1999 «Ζακρό, πρόιος, σφαιρών, Εργαστήριο - Η Καθημερινότητα (Αρχαίοι - Επὶ Ημέρας», 18 Αυγούστου 1999), 2-4.
BOULETIS, ΟΙΚ.
1990 «Villes et palais dans l'art égéen de la Mésoéne AV. J.-C.», στο DARQUEL - TRUHL 1990, 42-459.
BURKERT, W.
1933 *Αρχαία Ελληνική Θεολογία*, Αθήνα.
CAMERON, M. A. S.
1976 «Sarakis's Bothers: A Minor Sounding at Knossos», BSA 71, 1-13.
1987 «The "Palatial" Thematic System in the Knossos Murals», στο HAGG - MARINATOS 1987, 321-328.
CJINI, E. H.
1995 «My Brother, My Son?», Ruleship and Trade between the LBA Aegean, Egypt and the Near East, στο REISAK 1995, 143-150.
D'AGAZ, A. L.
1992 «Late Minoan Crete and Horns of Consecration: A Symbol in Actions», στο LAFINIER - CROWLEY 1992, 247-255.
DARQUEL, P. - R. TRUHL (εμπ.)
1990 *L'habitat égéen préhistorique*, Paris.
DREHMAN, J. - A. FARNOUS (εμπ.)
1997 *La Crète Mycénienne* (BCH, Suppl. 30), Paris.
EVANS, A. J.
1901 «Mycenaean Tote and Pillar Cuts», JHS 21, 99-204.
1906 *The Prehistoric Taceis of Knossos*, London, 1921-1935 *The Palace of Minos at Knossos*, Vols. 1-IV, London.
FRENCH, E. B. - K. A. WARDLE (εμπ.)
1988 *Problems in Greek Prehistory*, Bristol.
FURUMARK, A.
1965 «Gods of Ancient Crete», OpAth 6, 85-98.
GISELL, G. C.
1985 *Town, Palace and House Cult in Minoan Crete* (SIMA LXXVII), Göteborg.
HAGG, R.
1987 «On the Reconstruction of the West Facade of the Palace at Knossos», στο HAGG - MARINATOS 1987, 129-134.
HAGG, R. - N. MARINATOS (εμπ.)
1981 *Sarcophagi and Cists in the Aegean Bronze Age*, Proceedings of the First International Symposium at the Swedish Institute in Athens, 12-13 May, 1980, Lund.
1984 *The Minoan Thalassocracy: Myth and Reality*, Proceedings of the Third International Symposium at the Swedish Institute in Athens, 1982, Stockholm.

- 1987 *The Function of Minoan Palaces*, Proceedings of the 4th International Symposium at the Swedish Institute in Athens, 10-16 June 1984, Stockholm.
HILLGREN, Β.
1973 *The Archaeology of Minoan Crete*, London - Sydney - Toronto.
HILKE, ST.
1999 «Egyptian Elements on the Hagia Triada Sarcophagi», στο ΒΕΤΙΝΚΟΥΡΤ - KARAGEORGHIS - LAFINIER 1999, 561-569.
HÖGARTH, D. G.
1900 «The Dectan Cave», BSA VI (1899-1900), 94-116.
HOOO, S.
1978 *The Arts in Prehistoric Greece*, Harmondsworth.
1995 «The Minoan Palace in Residence of Gods and Men», Πεπραγμένα του Ζ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου, ΑΙ, Πάιδων, 393-407.
KAMER, Β.
1976 *Untersuchungen zur minoischen Relief*, Bonn.
KAMITAKI, Χ.
1995 «Επιτήρησης οβείας από τις Αρχαίες», Πεπραγμένα του Ζ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου, ΑΙ, Πάιδων, 409-416.
KARAFIA, ΧΡ.
1968 «Υπαίθριος οβείας και Σφαιρών ως τύπος έπιγραφής, το θρόνο του κνωσικού», AE 1966, 149-200.
KARETOSU, Α.
1981 «The Peak Sanctuary of Mt. Juktas», στο HAGG - MARINATOS 1981, 135-153.
KONTORIS - PAPAIOPOULOU, L.
1980 «Local Peculiarities of the Mycenaean Chamber Tombs», στο LAFINIER 1980, 145-160.
KOPOC, G.
1987 «The Cretan Palaces and Trade», στο HAGG - MARINATOS 1987, 255 - 60.
ΚΟΥΡΝΟΥΣΙΩΤΗΣ, Κ.
1906 «Ανακτορά (Βασιλεία) τάρο (ν Βόλων», AE, 212-240.
KRAUTENMAIER, K.
1995 «Palace, Peak and Script: The Iconography of Legitimacy», στο REISAK 1995, 49-59.
KULZIKOWSKA, Ο. - L. NIXON (εμπ.)
1983 *Minoan Society*, Proceedings of the Cambridge Colloquium 1981, Bristol.
LAFINIER, R. (εμπ.)
1980 *Thauros. Les coutumes funéraires en Égée à l'Age du Bronze* (Agarum 1), Liège.
LAFINIER, R. - J. CROWLEY (εμπ.)
1992 *Emois. Aegean Bronze Age Iconography: Shaping a Methodology* (Agarum 8), Liège.
LAFINIER, R. - W.-D. NIEMHÖR (εμπ.)
1995 *Palatia. Society and State in the Aegean Bronze Age*, Proceedings of the 5th International Aegean Conference, University of Heidelberg, Archaeologisch Institut, 10-13 April 1994 (Agarum 12, Vols. 1 and II), Liège.

- ABRAMEL, A.
1969 «Anatomique rigoureuse d'un Dôme "Hypocaustum" IJAE 1967, 195-209.
- LEIBERICH, A. - MEYER, P.
1990 «Aspects of Minoan Cult Sacred Enclosures», AA, 315-336.
- LISA, D.
1929 «La crotale di Hagia Triada», ASterne VIII-IX, 71-201.
- 1963 «La tombe a tholos di Kamari presso a Festos», Annuario XIII-XIV (N.S.), 7-148.
- LONG, G. R.
1959 «Shrines in Sepulchres», AJA 63, 59-65.
- 1974 «Die Ägyptische Sarcophagen (SMD4 XLII) Göteborg, MAJWISKI, K.
- 1960 «La "sacade tectique" égyptienne et la genèse du prosélisme grec», SIESR 31, 57-62.
- ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, ΣΤ.
1953 «Μαγική Ιερουργία εν Μινωική, Τριπρωτική Τύπος εκ γνήσιου Γ. II. Ολοκλήρωσις», Ἀθήνα, 9-26.
- ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, ΣΤ. - ΧΙΣΜΠΕΡ, Μ.
1959 Κρήνη καὶ Μινωικὴν Ἐξόδοι, Ἀθήνα.
- ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, ΣΤ. - ΗΙΜΜΕΡ, Μ.
1973 Kreta, Thera und die mykenische Hellas, München.
- ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, ΣΤ.
1971 Excavations at Thera IV, Athens.
- ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, Ν.
1984 Art and Religion in Thera. Reconstructing a Bronze Age Society, Athens.
- 1989 «The Tree as a Focus of Ritual Action in Minoan Glyptic Arts», CMS, Beiheft 3: Fragen und Probleme der Bronzezeitlichen Ägyptischen Glyptik, Berlin, 126-143.
- 1990 «The Tree, the Stone and the Pithos: Glampas into a Minoan Ritual», Agaveion 6, Läger, 79-92.
- 1995 «Ainois Kingbird in Minoan Crete», στο REHAK 1995, 37-48.
- 1997 «Minoan and Mycenaean Larnakes: A Comparison», στο DRESEN - FARNCOX 1997, 281-292.
- ΜΑΤΖ, Φρ.
1958 Götterschneise und Kahlbid in minoischen Kreta, Mainz.
- ΜΙΧΟΠΟΥΛΗ, Χ.
1999 «Ἰσοί το βίβρατος της Μεγίστης Θόδου», Εργαστήρια «H Καθημερινότητα: Ἰατρονομία - Ἐπίσημοι Ἡμέρες», 18 Ἀπριλίου 1999, 7-10.
- ΜΟΚΕΥ, Ρ.
1996 «Furniture from the Schafi Graves: The Occurrence of Wood in Aegean Burials of the Bronze Age», BSA 21, 197-221.
- ΜΥΛΩΝΑ, Γ. Ε.
1966 Mycenaean and the Mycenaean Age, Princeton, New Jersey.
- NUMBER, W. D.
1987 «On the Function of the "Throne Room" in the Palace of Knossos», στο HÄGG - MARINATOS 1987, 163-168.
- 1988 «The "Priest King" Fresco from Knossos: A New Reconsideration and Interpretation», στο FRENCH - WARDLE 1988, 235-244.
- NEILSON, M. P.
1950 The Minoan - Mycenaean Religion and Its Survival in Greek Religion, Lond.
- ΝΙΦΟΜΙΑΣ, Χ.
1992 Οι μαγουργίες της Θήρας, Ἀθήνα.
- ΠΕΛΑΓΙΑ, Γ.
1995 «The Nature of the Mycenaean Warfare: Neo - Indo-European Origins and Priestly Functions», στο REHAK 1995, 119-139.
- ΠΛΑΤΩΝ, Α. Α. D.
1983 «The Topography of Minoan Peak Sanctuaries», BSA 78, 273-279.
- ΠΛΑΤΩΝ, Α.
1987 «Palace and Peak: The Political and Religious Relationship», στο HÄGG - MARINATOS 1987, 89-93.
- PELON, O.
1990 «La naissance des palais dans le Proche - Orient et dans l'Égée: contribution à l'étude du développement d'un système architectural», στο DARQUE - TREHU 1990, 274-277.
- PERKINS, A. W.
1942 The Religion of Greece in Prehistoric Times, Berkeley, Los Angeles.
- PEYRE, Ph.
1980 «Les tables circulaires de la Messure: problèmes d'interprétation des pièces annexes», στο LAFRENIERE 1980, 35-42.
- ΠΡΩΙΑΝΗ-ΠΙΔΑΚΤΕΡΟΥ, Α.
1986 Ανακτορικά κρητά της μυκηναϊκής Κρήτης, Αραχά, Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Μ. Ανδριανό, Θεσσαλονίκη, 665-680.
- ΠΛΑΤΩΝ, Ν.
1947 «Ο κροκοειδέστες πύθωκος», Κρητικά Χρονικά 1, 505-524.
- 1951a «Το "Ἰγίρι Μαξί" (Καίνοιο Χωροῦ Πυθαγόρου) καὶ τὴν πρῶτον ἐπὶ Κρητικῶν», Κρητικά Χρονικά 5, 96-160.
- 1951b «Μινωικὸν βύθωκος», Κρητικά Χρονικά 5, 385-412.
- 1966 «Λαογραφικὸν Ζάκρος», IJAE 1963, 160-188.
- 1970 Κροκοειδέστες πύθωκος (Πανεπιστημιακὸν περιοδῶκος, Θεσσαλονίκη).
- 1974 Ζάκρος. Τὸ νέο γνηθῆκος ἀνακτορῶν, Ἀθήνα.
- 1978 «Τὸ γρῶκο διακεκλιθὲν τοῦ Μίνωκος», περιοδικὸν Πενήνιο 1 4 (ἀνομοειδῶκος), Θεσσαλονίκη, 434-438.
- PLATON, N.
1971. Zakros. The Discovery of a Lost Palace of Ancient Crete, New York.
- 1981 La civilisation égéenne, Paris.
- 1983 «The Minoan Palaces: Centres of Organization of a Theocratic, Social, and Political Systems», στο ΚΟΥΤΣΟΖΩΝΕΡΙΑ - ΝΙΦΟΜΙΑΣ 1983, 273-276.
- 1984 «The Minoan Thalassocracy and the Golden Ring of Minoan», στο HÄGG - MARINATOS 1984, 65-70.
- ΠΛΑΤΩΝ, Λ.
1987 «Ἐπισημῶκος ἰσοκεκλιθὲν ἀπὸ τοῦ Ἀνακτορῶκος Κρητικῶν ἐν Ζάκρῶκος, στο Ἐπισημῶκος, Τύπος, ἡμερομηνία για τον καθηγητή Νικόλαο Ηλιόπουλο, Ηράκλειο Κρήτης, 209-226.
- PLATON, L.
1988 «The Workshops and Working Areas of Minoan Crete: The Evidence of the Palace and Town of Zakros for a Comparative Study (αὐτῶκος, βιβ. ἰσοκεκλιθὲν, University of Bristol).
- 1999 «New Evidence for the Occupation at Zakros before the LMI Palace», στο BEUSSINCOURT - ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΩκος - ΛΑΦΙΝΙΟΥΡ - ΝΕΙΜΕΡ 1999, 671-678.
- POPIHAM, M.
1973 «Selopouko Tomb 4. Some Aspects of the Finds», Περιοδικὸν νεο Γ' ἑαθηρῶκος Κρητολογικῶκος Συνεδρίου, Α, Ἀθήνα, 268-273.
- PREUSSER, D. - HEYDORCK, L. A.
1999 Aegean Art and Architecture, Oxford.
- ΠΡΟΤΙΜΟΤΑΠΟΥ-ΔΕΛΙΑΚΗ, Ε.
1967 «Ἐπὶ τῶκος ὄλοκος, σὺν Μινωικῶκος», AE 1965, 7-26.
- REHAK, Ph.
1995 (imp.) The Role of the Ruler in the Prehistoric Aegean (Agaveion 11), Läger - Austria.
- 1995a «Enlaided Figures in Aegean Art and the Function of the Mycenaean Megaron», στο REHAK 1995, 95-118.
- 1995b «The Use and Destruction of Minoan Stone Bull's Head Rhyta», στο ΛΑΦΙΝΙΟΥΡ - ΝΕΙΜΕΡ 1995, 435-460.
- REHAK, Ph. - YOUNGER, J. G.
1995 «Technical Considerations on the Planning of Minoan Stone Relief Vessels: The Zakros Rhyton and the Harvester Vase», AJA 98, 306-307 (imp/imp).
- REUCHL, H.
1988 «Zum Wardschneise des Trosselates in Knossos», Minica. Festschrift zum Geburtstag von Johannes Sandwail, Berlin, 334-358.
- RITIKOWSKI, B.
1972 The Cult Places in the Aegean World, Wlulaw, Warszawa, Krakow.
- 1973 «Temple and Cult Statue in the Aegean World, Περιοδικὸν νεο Γ' ἑαθηρῶκος Κρητολογικῶκος Συνεδρίου, Α', Ἀθήνα, 290-294.
- 1986 The Cult Places of the Aegean, New Haven, London.
- ΣΑΚΕΛΑΡΑΚΗ, L. A.
1968 «Περὶ τῶκος ἰσοκεκλιθὲν τῶκος ἄρῶκος, YM III Βασικῶκος τῶκος», Περιοδικὸν νεο Β' ἑαθηρῶκος Κρητολογικῶκος Συνεδρίου, Α', Ἀθήνα, 238-246.
- 1972 «Μινωικῶκος τῶκος, περὶ τῶκος ἰσοκεκλιθὲν, AAA V, 3, 399-419.
- ΣΑΚΕΛΑΡΑΚΗ, J.
1973 «A Relief Stone Vase from Theros», AAA VI, 1, 158-165.
- ΣΑΚΕΛΑΡΑΚΗ, Γ. - ΣΑΚΕΛΑΡΑΚΗ, Ε.
1997 Ἀγρῶκος, Μῶκος σὺν ἰσοκεκλιθὲν Κρητικῶκος, Ἀθήνα.
- ΣΑΚΕΛΑΡΑΚΗ, Α.
1985 Οι ἰσοκεκλιθῶκος τῶκος νεο Μινωικῶκος, Paris.
- ΣΑΙΔΗ, Η. Μ.
1986 Μῶκος ἰσοκεκλιθὲν σὺν Κρητολογικῶκος ἡμερομηνία (αὐτῶκος, βιβ. ἰσοκεκλιθὲν, Θεσσαλονίκη).
- ΣΛΟΙΚ, J. W.
1978 «Evidence for the Minoan Tripurite Shrine», AJA 82, 429-448.
- ΣΟΥΒΙΝΙΟΥ-ΙΝΩΚΟΥ, Θ.Η.
1973 «On the Lost "Boat" Ring from Mochlos», Kadmos 12, 149-158.
- 1989 «Space in Late Minoan Religious Scenes in Glyptic. Some Remarks», CMS Beiheft 3: Fragen und Probleme der Bronzezeitlichen Ägyptischen Glyptik, Berlin, 241-257.
- ΤΣΙΡΟΠΟΥΛΟΣ, Θ. Τ.
1971 «Ἀνακτορῶκος ἰσοκεκλιθὲν νεοπολιτικῶκος Τριπρωτικῶκος, IJAE 1969, 5-15.
- 1972 «Τριπρωτικῶκος, AA 25 (1970) B 1 Χρονικό, 221-222.
- STEVENS-SMITH, W.
1965 Intoxications in the Ancient Near East, London.
- ΤΟΥΡΝΙΟΤΤΟΥ, I.
1995 The "Troy Houses" at Mycenae, (BSA, Suppl. Vol. 24), Oxford, Northampton.
- ΤΣΙΔΕΛΙΔΗ, Y. - ΗΑΛΛΑΓΟΡ, Ε.
1987 «A Clay Sealing from the Greek - Swedish Excavations at Khania», στο HÄGG - MARINATOS 1987, 117-120.
- VAN LEUVEN, J.
1981 «Problems and Methods of Prehistoric Naology», στο HÄGG - MARINATOS 1981, 11-26.
- WÄRREN, P.
1969 Minoan Stone Vases, Cambridge.
- 1988 Minoan Religion as Ritual Action, Gothenburg.
- 1990 «Of Baetyl», Περιοδικὸν νεο ΣΤ' ἑαθηρῶκος Κρητολογικῶκος Συνεδρίου, Α2, Χανιά, 353-365.
- 1995 «Realism and Naturalism in Minoan Art. Partes Pro Toto», Περιοδικὸν νεο Ζ' ἑαθηρῶκος Κρητολογικῶκος Συνεδρίου, Α2, ἠθῶκος, 973-980.
- WEDD, M.
2000 Towards a Hermeneutics of Aegean Bronze Age Ship Imagery, Manchester, München.
- ΧΥΤΙΕΡΟΠΟΥΛΟΣ, Ε.
2000 «Ἀγρῶκος μὲ ἡμερομηνία ἰσοκεκλιθὲν ἀπὸ τοῦ Ἀνακτορῶκος ἠθῶκος», AE 1999, 129-141.
- YOUNGER, J. G.
1995 «The Iconography of Rulership: A Conspectus», στο REHAK 1995, 151-211.

SUMMARY

THE RELIEF RHYTON FROM ZAKROS RECONSIDERED

L. PLATON

The representation on the relief rhyton from Zakros, well known in the bibliography relating to Minoan iconography, is brought to the forefront again, in the light of some new observations emerging from a different reading of the 'codes' used by its creator. Nicholas Platon, who was the first to describe the representation on the stone, originally gilded, ritual vase, recognized in the central subject a Minoan 'peak sanctuary' of tripartite architectural articulation. The excavator's interpretation has been accepted more or less unreservedly ever since, by all those dealing with the issue of Minoan religion, supported further by a special study by Joseph Shaw.

The first to question the universally accepted interpretation of Platon and Shaw was E. Blewett. However, although he expresses some novel, possibly correct, observations, his proposed interpretation is insufficiently documented and not particularly convincing. Here, a scholarly re-examination of the individual iconographic elements in the representation is endeavoured and a new, original interpretation proposed, the possible acceptance of which may have repercussions on the plausibility of many of the proposals formulated to date on the nature and objectives of Minoan iconography.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ
ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΣΤΗ ΜΙΝΩΙΚΗ ΑΝΑΚΤΟΡΙΚΗ ΚΡΗΤΗ.
Ο ΤΑΥΡΟΣ ΩΣ ΣΥΜΒΟΛΟ ΤΟΥ ΑΝΑΚΤΟΡΟΥ ΤΗΣ ΚΝΩΣΟΥ*

ΕΥΘΥ ΣΙΚΛΙΑ

Η εκτονογραφία του ταύρου ως συμβολικός έκφραση της εξουσίας που είχε τον άβρο της στο ανάκτορο της Κνωσού έχει συζητηθεί συχνά σε μελέτες για την ανακτορική κοινωνία της μινωικής Κρήτης. Η αδιαφοροποίητη σύνδεση της συγκεκριμένης εκτονογραφίας με τις αρχές της Κνωσού πιστοποιείται στις τοιχογραφίες που καταρτούν το ανάκτορο, οι οποίες σε μία από τις πολλαπλές λειτουργίες τους αποτυπώνουν σήματα του συμβολικού κώδικα που εκφράζει την ιδεολογία της κνωσικής εξουσίας (Evans 1930, 204-228· Hallager - Hallager 1995· Hägg 1983· Marinatos 1989, 1994, 1996· Μπουλώτης 1995· Shaw 1995). Ο συστηματικός ενταχισμός από την έκτηνη παρουσία της εκτονογραφίας του ταύρου σε αρχαιολογικά κατάλοιπα που έχουν έρθει σε σχέση με το κνωσικό ανάκτορο. Κάποινα λήθη αγρία, τα οποία είναι πιθανόν προϊόντα του ανακτορικού και κυρίως μια ομάδα οργανωμένων με παραδόσεις τουροκαβαλίων σε οργανωσιακά διακλαδισ, που πιθανόν έχουν παραχθεί στην Κνωσό και έχουν βρεθεί σε διάφορες νεοανακτορικές θέσεις του νησιού, θεωρούνται ιδιαίτερα ενδεικτικά (Betz 1967

Hallager 1996, 207-213· Μαρωνίος 1948, 91-92· Rehak 1995). Μάλιστα, τέτοια οργανωσιακά βιβλίκια πρόσφατα στο Σαγκράτομα Δ του Ακροπολιού πρόσφατος και δημοσιεύθηκαν από τον Χρ. Ντούρα, επιβιβασμόντος για άλλα μια φορά το σπινθηροσκοπικό κυκλωτικό ομοιομορμ με τη νεοανακτορική Κρήτη (Douras 2006). Υπάρχουν λοιπόν σοβαρές ενδείξεις ότι οι παραστάσεις ακροπολιτικού με ταύρο και τα συναρπάζ θήματα της πέλης μαζι του, όπως και ορατά με το κεντήγι του ζώου ήταν ένα από τα ιδεολογικά σήματα των αρχών που είχαν τον άβρο τους στην Κνωσό κατά την νεοανακτορική (MM III - YM IB) και τελική ανακτορική (YM II - IIIA2) περίοδο¹.

Η κνωσική ιδεολογία έχει θεωρηθεί κυρίως ως ένα παγκοσμίο σήμα νοσημάτων, το οποίο, μέσω της συγκεκριμένης εκτονογραφικής κώδικα, προβάλλει και νοσημοποιεί την εξουσία της Κνωσού. Η παρομοίωση μελέτη προτείνει μια συμπληρωματική στις προηγούμενες προσεγγίσεις απόπειρα κατανοήσεως του συμβολισμού του ζώου και της ιδεολογικής χρήσεώς του². Επιχειρεί τη διερεύνηση της κνωσικής ιδεολογίας όχι ως ένα στατικό φαινόμενο δρών που απο-

- * Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμάς συμφορητές στην καθηγήτρια κ. Νανά Μαρινάτου, στη Δρ. Πολύμνη Μυθι, στην καθηγήτρια κ. Μαρία Shaw και στην κ. Νάννη Σάββα για τις γνώμες, συζητήσεις που έγραψα και για το επισκοπευτικό σφάλμα τους, οι προσεγγίσεις της παρούσης εργασίας.
1. Για τη σχετικά χρονολογική ακολουθία στη μινωική ανακτορική Κρήτη ακολουθείται η πρόταση του Younger (1998, 92-93). Η παρούσα εργασία δίνει έμφαση στις διαφοροποιήσεις που χαρακτηρίζουν την αρχιτεκτονική της μινωικής κοινωνίας, κατά τις διάφορες χρονολογικές φάσεις και γι' αυτόν τον λόγο χρησιμοποιείται συχνά οι όροι 'προανακτορική', 'πυλωνακτορική', 'νεοανακτορική' και 'τελική ανακτορική' περιόδους.
 2. Ο όρος 'ιδεολογία' χαρακτηρίζεται από αμερισία που είναι δυνατόν να προσλάβει διάφορα, καθώς χρησιμοποιείται για να περιγράψει ποικίλλες, ίσως έννοιες (Clauzet - Ouzon 1996, 7-11, 362). Στην εργασία περιέχονται παραδείγματα συνθετικού πλέγματος να ελέγξω των δρών, των νοσημάτων και

των δρών που χαρακτηρίζουν μια δεδομένη κοινωνία, και που αναφέρονται στα διάφορα φαινόμενά της, όπως στην πολιτική ή οικονομική της οργάνωση, στο σύστημα αγροτικής με βάση το οποίο διακρίνεται, ή στη θρησκεία της. Στη δεύτερη, ο όρος αναφέρεται στις δρών και στις αξίες με τις οποίες ταυτίζονται η κοινή και κοινωνική τάξη και οι οποίες την προβάλλουν και νοσημοποιούν την προνομία της θείας στις κοινωνικές ομάδες που τίθενται από τον άβρο της (Clauzet - Ouzon 1996, 379-292· Earle 1997, 143 και για ένα παράδειγμα από το προϊστορικό Λεβάνι Καπρι 1960). Από τις ποικίλες διαστάσεις του κοινωνικού συστήματος, η θρησκεία προσφέρει μια καλύτερη ως μόνο νοσημοποιούσα της κοινωνικοοικονομικής αρχής, καθώς έχει τη δυνατότητα να οδηγεί στην αποδοχή της εξουσίας, μέσω της κοινής γνώμης περί του κοινού ελέγχου. Η σύνδεση γάρα από τον ταύρο ως σήματος εξουσίας της Κνωσού διαρκώς κυρία, στη δεύτερη, που εξειδικεύεται γύρω του όρου, και διασφαλίζει γρήγοτα τον οργανισμό. Υπονοεί-